

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Práce s dítětem s ADHD ve volnočasových aktivitách při DDM Vikýř

Bakalářská práce

Studijní program: B7505 – Vychovatelství
Studijní obor: 7505R004 – Pedagogika volného času
Autor práce: **Barbora Formanová**
Vedoucí práce: Mgr. Eva Břečková-Chalupová, Ph.D.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Formanová**
Osobní číslo: **P13000356**
Studijní program: **B7505 Vychovatelství**
Studijní obor: **Pedagogika volného času**
Název tématu: **Práce s dítětem s ADHD ve volnočasových aktivitách při DDM
Vikýř**
Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Cílem mé bakalářské práce je vytvořit manuál pro práci s dětmi se syndromem ADHD v oblasti volnočasových aktivit.

Metody:

- pozorování

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

BARTOŇOVÁ, M. Kapitoly ze specifických poruch učení I. Brno: MU, 2004. ISBN 80-210-3613-3

MUNDEN, A. ARCELUS J. Poruchy pozornosti a hyperaktivity. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-625-X

O'DELL, N.E., COOK, P.A. Neposedné dítě, Jak pomoci hyperaktivním dětem. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-899-7

PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B. a kol. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 1999. ISBN 10- 80-7178-711-6

SERFONTEIN, G. Potíže dětí s učením a chováním. Praha: Portál, 1999. 149 s. ISBN 80- 7178-315-3

ŠKVOR, D.; ŠKVOROVÁ, J. Proč zlobím? Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-407-1

VÁGNEROVÁ, M. Psychologie problémového dítěte školního věku. Praha: univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-7184-488-8

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie. Praha: Portál 2000. ISBN 978-80-246-2209-5

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Břečková-Chalupová, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce: **4. května 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **4. května 2016**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 22. června 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Mé poděkování rozhodně patří všem lidem, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout. V první řadě je to poděkování mé vedoucí bakalářské práce, Mgr. Eva Břečková – Chalupová, Ph. D., za spolupráci, čas a cenné rady.

Děkuji také své rodině a přátelům, kteří mě podporovali nejen při psaní práce, ale v průběhu celého studia.

Nadále děkuji vedení a všem zaměstnancům domu dětí a mládeže Vikýř v Jablonci nad Nisou za jejich důvěru, čas a ochotu pomoci. Především vedoucí hudebního oddělení Bc. Stanislavě Příhonské za nemalé rady a podpory ve studiu na vysoké škole.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá trávením volného času dětí ve středním školním věku se syndromem ADHD v konkrétním Domě dětí a mládeže. Práce se dělí do dvou částí a to na část teoretickou a na část empirickou. V teoretické části se autorka zabývá vysvětlením, co volný čas znamená, jaké má funkce a cíle, dále charakterizuje střediska volného času, střední školní věk z vývojové psychologie. Zabývá se především poruchou ADHD, jejími příčinami, prací s těmito jedinci. Empirická část je založena na kvalitativním výzkumu. Cílem kvalitativního výzkumu je vytvoření manuálu pro práci s dětmi se zmiňovaným syndromem ADHD ve volnočasových aktivitách. Manuál má sloužit především externím pracovníkům s minimálním pedagogickým vzděláním.

Klíčová slova

Volný čas, střediska volného času, střední školní věk, ADHD, kvalitativní výzkum, pedagogický manuál

Annotation

This thesis deals with leisure time of children middle school age with ADHD in particular the House Children and Youth. The work is divided into two parts, theoretical and empirical. In the theoretical part, the author deals with explaining what free time means, what its functions and objectives, further characterized by leisure centers, high school age from developmental psychology. It deals mainly with ADHD, its causes, working with these individuals. The empirical part is based on qualitative research. The aim of qualitative research is to create a manual for working with children with ADHD mentioned in leisure activities. The manual is intended primarily for outside workers with a minimum educational level.

Keywords

Leisure, leisure centers, middle school age, ADHD, qualitative research, teaching manual

Obsah

TEORETICKÁ ČÁST

ÚVOD.....	11
1. VOLNÝ ČAS	14
1.1. Definice volného času	14
1.2. Funkce volného času	15
2. STŘEDNÍ ŠKOLNÍ VĚK.....	15
3. ADHD.....	17
3.1. Definice pojmu ADHD.....	17
3.2. Terminologie.....	18
3.3. Příčiny vzniku syndromu.....	18
3.4. Projevy chování charakteristické pro jedince s ADHD.....	21
3.5. Typické projevy chování, podle nichž můžeme klasifikovat poruchu ADHD.....	22
4. STŘEDISKA PRO VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE.....	23
4.1. Náplň činnosti DDM	23
4.2. Pracovníci DDM	25
5. ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI.....	25
EMPIRICKÁ ČÁST	
6. DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE VIKÝŘ – JABLONEC NAD NISOU.....	28
6.1. Okruhy zájmových činností.....	28
7. CÍL VÝZKUMU	29
8. METODOLOGIE VÝZKUMU.....	30
8.1. Kvalitativní metoda výzkumu.....	30
8.2. Metody použité ve výzkumu.....	30
8.3. Dotazníkové šetření.....	31
8.4. Výběr vzorku.....	31
8.5. Metody sběru dat.....	32

8.6.	Postup práce s nasbíranými daty	33
8.7.	Vyhodnocení nasbíraných dat a interpretace	33
8.7.1.	Analýza dokumentů	33
8.7.2.	Rozhovor	35
8.7.3.	Krátkodobé přímé pozorování	36
8.7.4.	Dotazníkové šetření	38
9.	PEDAGOGICKÝ MANUÁL PRO PRÁCI S JEDINCI SE SYNDROMEM ADHD VE VOLNOČASOVÝCH AKTIVITÁCH.....	47
10.	DISKUZE.....	48
10.1.	Validita a rozšíření výzkumu	49
11.	ZÁVĚREČNÁ REFLEXE	49
11.1.	Reflexe metodologie výzkumu	49
11.2.	Reflexe sběru, analýzy a interpretace dat.....	49
11.3.	Osobní přínos výzkumu	50
	ZÁVĚR	51
	POUŽITÁ LITERATURA	52
	SEZNAM PŘÍLOH	54

Seznam grafů

Graf 1: Věk respondentů

Graf 2: Pohlaví respondentů

Graf 3: Typy kroužků

Graf 4: Co na kroužku vedoucí nejvíce vyruší

Graf 5: Znáte pojem ADHD

Graf 6: Co pojem ADHD znamená?

Graf 7: Vnímání rozdílu mezi hypo a hyperaktivitou

Graf 8: Vysvětlení pojmu impulzivita

Graf 9: Podle čeho poznají respondenti poruchu pozornosti

Graf 10: Máte na kroužku dítě s poruchou pozornosti?

Graf 11: Potřebuje dítě s ADHD speciální přístup?

Graf 2: Chcete něco doplnit?

Seznam tabulek

Tabulka 1: Terminologie

Tabulka 2: Terminologie

Tabulka 3: Náplň činnosti DDM

Tabulka 4: Okruhy zájmových činností

Seznam použitých zkratk a symbolů

ADD: porucha pozornosti

ADHD: porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou

ADD+: porucha pozornosti s hyperaktivitou

ADD-: porucha pozornosti s hypoaktivitou

MKN-10 Mezinárodní klasifikace nemocí – 10.

DSM - IV: klasifikačním systémem Americké psychiatrické asociace

CNS: centrální nervové soustavy

LMD: lehká mozková dysfunkce

DDM: Dům dětí a mládeže

MHD: Městská hromadná doprava

ZP: zdravotně postižení

MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

BOZP: Bezpečnostní ochrana zákoníku práce

PO: příspěvková organizace

ÚP: úřad práce

ICM: informační centrum mládeže

ÚVOD

V dnešní době má jedinec velmi mnoho možností jak efektivně trávit svůj volný čas. Je nám známo, že každý člověk je jiný a má jiné zájmy. Proto je nutné si umět správně vybrat volnočasovou aktivitu, která uspokojí naše potřeby a zájmy. Je tedy důležité vést ke správnému výběru a rozhodnutí jak trávit volný čas také děti a mládež.

Já osobně pracuji jako externí pracovník ve středisku pro volný čas, konkrétně v Domě dětí a mládeže (dále jen DDM) Vikýř v Jablonci nad Nisou. Zde vedu kytarové kroužky, které se konají v pravidelném rytmu.

Naším hlavním posláním je pozitivní využívání volného času dětí, mládeže a dospělých s ohledem na jejich potřeby a zájmy. K naplnění tohoto poslání nám velmi pomůže co nejpřesnější informovanost o žácích, se kterými pracujeme.

Přijdou-li rodiče zapsat své děti do zájmových útvarů, ne vždy nás však plnohodnotně informují o aktuálním stavu a případných obtížích svých dětí. Vyplývá to nejspíš z toho, že předání těchto informací je pro rodiče zcela dobrovolné. Naším cílem není léčit, ale vychovávat, zájmově vzdělávat. Avšak práce se komplikuje, pokud se v kolektivu najdou jedinci s různými syndromy, o kterých lektori nevědí nebo nemají dostatečné znalosti jak uzpůsobit práci s jedinci se specifickými potřebami.

Je-li zapotřebí a rodiče nás s případnými lehčími poruchami seznámí, mělo by být naším cílem mít pro děti vytvořený individuální vzdělávací plán a přistupovat k jedinci dle jeho potřeb a dané situace. Externí pracovníci však mnohdy mají pouze pedagogické minimum v rozsahu 40 hodin a přichází do DDM s nabídkou výuky hned po dovršení 18- ti let, jsou bez pedagogických a psychologických zkušeností. Zájmové kroužky vedou z vlastního potěšení a iniciativy. Každý z nich je tedy důkladně seznámen s problematikou různých syndromů formou školení. Nikde však není k nastudování žádný tzv. manuál, který by práci ve volném čase s jedinci se speciálními potřebami usnadnil vedoucím i jedincům samotným.

Nejčastěji se zde poslední dobou setkáváme s dětmi s ADHD.

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla vypracovat pedagogický manuál pro práci s jedinci se syndromem ADHD ve volnočasových aktivitách. Pro větší efektivitu zhotoveného manuálu budu své poznatky „opírat“ o osobní zkušenosti s jedním chlapcem, u něhož bylo diagnostikováno ADHD. Jeho matka je jedním z mála rodičů, kteří ještě před zapsáním syna do zájmového kroužku a na pobytovou akci řádně a podrobně vedoucí seznámila s jeho zdravotním stavem a jeho obtížemi.

Chlapec navštěvuje zájmovou činnost s názvem „trampská kytara“, účastní se pobytových i příležitostných akcí, kde působím jako vedoucí.

Práce s Tomášem bude součástí mé praktické části. V teoretické se zmiňuji o možných příčinách a příznacích syndromu, především se zabývám samotnou prací a výchovou těchto dětí. Řídím se heslem, že není špatného kolektivu, nýbrž nedostatečného vedoucího.

Cílem mé práce je vytvořit pedagogický manuál pro práci s jedinci se syndromem ADHD ve volnočasových aktivitách. K naplnění cílů využívám metody kvalitativního výzkumu a dotazníkové šetření.

TEORETICKÁ ČÁST

1. VOLNÝ ČAS

Pojem volný čas má pro každého člověka jiný význam a jinou podobu. Někdo vidí dobře strávený volný čas v nicnedělání, někdo ve čtení oblíbené knihy a jiný zas v jízdě na kole. Cílem volného času je, aby si člověk odpočinul a věnoval se po určitou dobu dne činnosti, kterou dělá dobrovolně a rád. Dnešní moderní doba nabízí velkou škálu nabídek z volnočasových aktivit. Nabídka jde ruku v ruce s poptávkou.

1.1. Definice volného času

Každý pedagog, odborník pojem volného času definuje jinak. Pávková ve své knize uvádí, že *„volný čas je možno chápat jako opak nutné práce a povinností, dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění“* (Pávková a kol., 1999, s. 15).

Pro mnohé jedince je volný čas hlavně *„...opak doby nutné práce a povinností, doby nutné k reprodukci sil“* (Mareš, Průcha, Walterová, 2001, s. 15).

Volný čas můžeme také chápat jako *„Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku)“* (Mareš, Průcha, Walterová, 2001, s. 274).

Další definicí může být tato: *„Volný čas je časový prostor, který člověku umožňuje svobodnou volbu činností, kdy člověk vybírá činnosti nezávisle na společenských povinnostech. Vykonává ji tedy dobrovolně a tato činnost mu poskytuje uspokojení a přímé zážitky“* (Smékal, Vážanský 1995, s. 17).

Pochopení pojmu volný čas nám zprostředkovaly uvedené definice. Vzhledem k zaměření mé práce především na Dům dětí a mládeže Vikýř, pokládám za důležité zmínit se, že *„specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže (podle Úmluvy o právech dítěte) je dítětem jedinec mladší 18 let a mládeží je u nás označována věková skupina 18-26 let“* (Pávková a kol., 2002, s. 12).

Nyní již známe definice volného času, ale pro komplexnější pochopení bychom měli také znát funkce volného času.

1.2. Funkce volného času

Dle Pávkové (1999, s. 41) plní volný čas funkci výchovně – vzdělávací, zdravotní a sociální. Instituce a organizace volného času se těmito funkcemi řídí. Avšak samotné názvy funkcí nám mnoho nesdělí, a proto se teď budeme věnovat jejich bližšímu vysvětlení:

•Funkce výchovná:

„...dává se největší důraz na rozvíjení schopností dětí a mládeže, na usměrňování, kultivaci a uspokojování jejich zájmů a potřeb, na formování žádoucích postojů a morálních vlastností“ (Pávková a kol., 1999, s. 42).

Výchovná funkce je naplněna díky vychovatelům, kteří pomáhají dětem jejich volný čas trávit pestře a zajímavě. Působí tím preventivně vůči nežádoucím sociálním vlivům, zároveň jedince vychovávají a vedou k hodnotnému životnímu stylu.

•Funkce zdravotní:

„...přispívá k usměrňování režimu dne tak, aby byl podporován zdravý tělesný a duševní vývoj dětí a mládeže. To spočívá ve střídání činností různého charakteru“ (Pávková a kol., 1999, s. 42).

Funkce zdravotní je kompenzací za dlouhé hodiny sezení ve školních lavicích (např.: pobyt na čerstvém vzduchu, pohybové aktivity). Zdravý duševní vývoj ovlivňuje také radost z příjemné činnosti a pobytu v příjemném prostředí.

•Funkce sociální:

„Výchovně - vzdělávací zařízení mají možnost v době mimo vyučování vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými materiálními i psychologickými podmínkami v rodinách. Celou svou prací se dále podílejí na utváření bohatých a žádoucích sociálních vztahů“ (Pávková a kol., 1999, s. 42).

Mimo jiné plní své cíle sociální funkce tehdy, je – li rodič v zaměstnání a může se spolehnout na instituci, která zajistí jeho dítěti plnohodnotné využití volného času.

2. STŘEDNÍ ŠKOLNÍ VĚK

Další důležitou kapitolou mé teoretické části bakalářské práce je seznámení se se specifikou dítěte ve středním školním věku.

Střední školní věk není z hlediska vývoje nijak zvlášť výbušný. Dle Vágnerové (2000, s. 188) je střední školní věk lokalizován přibližně mezi 8. -9. a 12. rokem. Z hlediska školy jde o 3.-5. třídu – tedy přechod na druhý stupeň základní školy.

Je dobré zmínit, že „*v tomto období není žádný významný mezník, biologický ani sociální*“ (Vágnerová, 2000, s. 188). Toto období můžeme také nazvat tzv. přípravou na daleko bouřlivější období, kterým je dospívání.

Dle Vágnerové (2000, s. 188) je dítě v období středního školního věku realistou, optimistou, je extrovertní – obrácené ke světu, chce mít ve všem jasno a má již stabilnější názor. Ve škole již nemá dítě k učiteli takovou citovou vazbu, ale učitel se stává spíše informátorem, od kterého vyžaduje spravedlivý přístup. Dítě v tomto věku špatně snáší příkoří a nespravedlnost. Důležitým prvkem v tomto období se také stává vrstevnická skupina. „*Každé dítě středního školního věku potřebuje být vrstevnickou skupinou akceptováno. Identifikace s vrstevnickou skupinou je jedním z mezníků socializace*“ (Vágnerová, 2000, s. 191). Děti ve vrstevnické skupině se snaží vzájemně příliš neodlišovat, kdo se odlišuje, chová jinak, bývá skupinou odmítán. „*Nepopulárními se stávají děti, které jsou ostatním nějak nepříjemné, ruší je a nestačí jejich požadavkům*“ (Vágnerová, 2000, s. 197). Pozor tedy na první objevení se náznaků šikanování.

Mimo jiné je „*specifickým znakem tohoto období potřeba identifikace se skupinou dětí stejného pohlaví, a tudíž i nápadnější oddělování chlapeckých a dívčích skupin, než tomu bylo dříve*“ (Vágnerová, 2000, s. 194). Ve středním školním věku můžeme také spatřit „*první projevy chování, které lze označit jako rodičovské*“ (Vágnerová, 2000, s. 198). Jedinci v tomto věku umí o mladší děti pečovat, starat se a chovat se rodičovsky.

Co se týče dětské identity, tak ta vyplývá ze zkušeností se sebou samým a je v tomto období velmi určována názory, postoji a hodnocením druhých lidí. Měli bychom proto zvážit dopad našeho hodnocení na dítě.

„*Dětské sebehodnocení se teprve ke konci středního školního věku stává stabilnějším*“ (Vágnerová, 2000, s. 202).

Nyní se ocitáme na konci teoretické části, kde jsme se dozvěděli řadu všeobecných informací, a můžeme tedy přejít k další kapitole týkající se detailnějších informací o konkrétním DDM. Touto kapitolou budeme zahajovat empirickou část mé bakalářské práce.

3. ADHD

3.1. Definice pojmu ADHD

Dle Junčovičové, Žáčkové (2010, s. 9-10) jsme se v minulosti setkávali s různými názvy pro poruchu s rysy hyperaktivity. Často byly diagnózy jako: lehká mozková dysfunkce, malá mozková dysfunkce, lehká dětská encefalopatie, hyperaktivní či hyperkinetický syndrom, hyperkineze apod. Dnes používáme pojem ADHD – název, který nejvíce vystihuje dopad na vzdělání a život – porucha pozornosti doprovázená hyperaktivitou (ADHD, Attention Deficit Hyperactivity Disorder). Dle Riefové, „*ADHD znamená attention deficit hyperaktivity disorder, poruchu pozornosti provázenou hyperaktivitou, a je dnes nejpoužívanějším pojmem.*“ (Riefová, 2007, s. 17)

Dokonce velmi často slyšíme názor, že dříve to byly nevychované a zlobivé děti, dnes hovoříme o ADHD a hned mají nárok na individuální plán, jiný přístup, což pro některé oči může vypadat jako výhody oproti ostatním jedincům v kolektivu. Avšak jedinec trpící ADHD a vychovatel nerespektující jeho handicap není jev slučitelný s efektivním učením a smysluplným využíváním volného času.

„*Hyperaktivita je jednou z variant odchylky v oblasti aktivační úrovně. Je častější a více obtěžující než její opačný extrém, hypoaktivita*“ (Vágnerová, 2001, s. 40). Hyperaktivita může být chápána jako vývojový problém, její množství klesá věkem. K hlavním problémům dětského neklidu patří především rušivý element, který je znám především ve školských zařízeních. Problém narůstá se systémem, který se v našem školství uplatňuje. Děti jsou nuceny dlouhé hodiny sedět na jednom místě, pouze poslouchat, mluvit jen pokud jsou vyzvány a na pokyn něco napsat. Samozřejmě je na každém rodiči, kam své dítě s postižením zapíše, nabízí se i možnost alternativní výchovy.

Hyperaktivita je definována jako porucha aktivační úrovně. V této práci se zabýváme hyperaktivitou v kombinaci s poruchou pozornosti. Rozdíly jsou patrné nejen z medicínského pohledu, ale i biosociálního. Pokud budeme hovořit o rozdílu mezi LMD a ADHD pojmy, řekli bychom, že se jedná o odchylku ve funkcích CNS – centrální nervové soustavy. Odborníci problematiku uvádějí jako jeden ze syndromů LMD - lehkých mozkových dysfunkcí.

Zkratka **ADD** (Attention Deficit Disorder) představuje **poruchu pozornosti**, **ADHD** (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) **poruchu pozornosti provázenou hyperaktivitou**. Jedincům postižených syndromem ADHD dělá potíže udržet pozornost, soustředit se. Nedokáží filtrovat běžné podněty ve svém okolí jako zdraví jedinci. Vnímají veškeré možné

rozptýlení v okolí, což vede k nedostatečnému soustředění na konkrétní momentální situaci. Ve škole podávají nevyrovnané a ne příliš dobré výsledky. Ivo Pactl ve své knize uvádí, „že děti trpící ADHD mají největší potíže s tím, aby udržely pozornost, resp. vytrvaly v úsilí zaměřeném na daný úkol.“ (Pactl, 2007, s. 13). V klasifikačním systému Americké psychiatrické asociace (DSM – IV) se užívá pojmu ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou.

„V MKN-10 (Mezinárodní klasifikace nemocí – 10. revize, v současnosti se jedná o verzi DSM – V z roku 2013) se používá označení hyperkinetické poruchy, mezi něž patří porucha aktivity a pozornosti (F90.0) a hyperkinetická porucha chování (F90.1)“ (Munden, Arcelus, 2001, s. 21).

3.2. Terminologie

Terminologie dle Junčovičové a Žáčkové (2010, s. 16)

ADD (Attention Deficit Disorder)	porucha pozornosti
ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder)	porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou

Tabulka 5: Terminologie (Junčovičová, Žáčková, 2010)

Někteří odborníci používají tyto pojmy:

ADD+	porucha pozornosti s hyperaktivitou
ADD-	porucha pozornosti s hypoaktivitou

Tabulka 6: Terminologie

3.3. Příčiny vzniku syndromu

Junčovičová, Žáčková (2010, s. 16) uvádí, že přes dnešní vyspělou medicínu se nad příčinami vzniku syndromu ADHD lékaři neustále pozastavují a provádějí různé studie. Dodnes není příčina vzniku zcela jasná. Máme však k dispozici několik teorií, kterými se v této kapitole budu nadále zabývat. Je velmi důležité, aby rodiče nevnímali tuto poruchu jako osobní selhání, protože syndrom ADHD není ničí vina.

ADHD je porucha vyznačující se nepřiměřeným kolísáním stupně pozornosti, hyperaktivity a impulzivity. Za problémy stojí bio-psycho-sociální porucha. Hyperaktivita a porucha

pozornosti je problematika chronická, jejíž příčiny nejsou zcela známy. Většinou se udávají tyto:

Biologické – funkce či chemické procesy v mozku, genetická výbava.

Sociální – rodičovská výchova, životní zkušenosti, společenské prostředí.

Především se setkáváme s tím, že komplikace spojené s prenatálním obdobím, či porodem právě zapříčinily předpoklady pro syndrom. Není plně potvrzeno, že ADHD bylo následkem traumatu, či úrazu. Není mnoho jedinců, kteří by měli v anamnéze úraz hlavy.

Na člověka působí různí činitelé, kteří pozitivně i negativně ovlivňují vývojová stádia jedince. Vývoj se řídí nejen genetickými a biologickými faktory, ale také vlivy psychosociálními. Kvalita rodinného zázemí též může být významným činitelem, který se podílí na úspěšnosti nápravy ADHD. Bylo totiž zjištěno, že většina jedinců se zmiňovaným syndromem pochází právě z rozvrácené rodiny, či zažili díky rodinnému zázemí nepříjemné situace, nebo dokonce traumata.

Výzkumy dokazují, že mezi možné příčiny zařazujeme genetické faktory. Můžeme zde hovořit i o dalších příčinách jako je například otrava (ze znečištěného prostředí), užívání alkoholu nebo drog v těhotenství. Dokonce se můžeme v poslední době setkat s faktorem jako je složení stravy a alergie na jídlo.

Příčiny vzniku syndromu ADHD nejen podle Riefové(2007, s. 15):

Genetické příčiny

Už i v dřívějších dobách (např. u rodičů) se syndrom ADHD mohl již vyskytovat, jen nebyl dostatečně definován a vnímán jako porucha. Dítě tak bylo posuzováno jako „zlobivé.“ Na základě definování pojmu ADHD se zjistilo, že jednou z příčin vzniku mohou být genetické vlivy. Často se lidé mylně domnívají, že jsou děti „zlobivé“, živé, neschopné soustředění a takzvaně neposedí díky špatné, či nedostatečné výchově. Jistě, že může být špatná výchova posilujícím zdrojem, avšak základním kamenem poruchy je biologická příčina.

Nyní existuje řada důkazů, že ADHD je dědičná porucha. Studie jednovaječných dvojčat ukázaly, že v 80-90% sourozeneckých dvojic, kde jedno dítě mělo ADHD, trpělo poruchou i druhé dítě. Dále bylo dokázáno, že riziko dědičnosti poruchy po mužské linii je větší než po ženské.

Biologické/fyziologické příčiny

Dle lékařů biologickou příčinou ADHD je neurologická porucha postihující určitou oblast mozku. Odborníci vysvětlují biologické příčiny spojené s nerovnováhou chemických látek a signálů mezi neurony.

Komplikace nebo poranění v těhotenství či porodu

Otrava olovem (např. ze znečištěného životního prostředí)

Strava

Výzkumy zcela neprokázaly, že příčinou vzniku syndromu ADHD je špatné stravování. Avšak je zapotřebí brát tuto možnost na vědomí. Dnešní doba s sebou nese mnoho nezdravého. Vlastně nikdy nevíme, co jíme. Důležitá je střídmost a zdravý životní styl.

Užívání alkoholu a drog v těhotenství

Detailněji popisuje Riefová (2007, s. 20):

Neuroanatomie

Diagnostické přístroje nukleární magnetické rezonance daly vědcům možnost propočítat objem různých mozkových struktur. Studie ukazují, že děti s ADHD mají menší oblast mozkové tkáně v pravém frontálním laloku, který má např. funkci plánování a ovládání podnětů. Oba frontální laloky jsou spojeny s limbickým systémem, kde se nachází emoční centrum mozku.

Neurochemie

Je jisté, že ADHD souvisí s dopaminem a noradrenalinem, což jsou neurotransmittery - chemické látky přenášející při duševní činnosti vzruch mezi mozkovými buňkami.

Léky, které posilují aktivitu dopaminu a noradrenalinu, symptomy ADHD obecně zlepšují.

3.4. Projevy chování charakteristické pro jedince s ADHD

Dle Junčovičové a Žáčkové (2010, s. 23 - 24) nejlépe poznáme jedince s ADHD podle jejich chronické neposednosti, přílišné aktivitě, impulzivité, roztržitosti. Již u kojenců si lze povšimnout poruch spánku, bdění. Jsou neklidní, odmítají odpolední spánek, mnohdy kojenci hůře sají, často bezdůvodně pláčou. Matka bývá svým okolím osočována, že se nedovede postarat o tak malé dítě. Dochází zde mnohdy k frustraci a pocitu méněcennosti matky. V batolecím období trpí děti afektivními výbuchy, jsou pohyblivější, jakoby bez zábran, dochází tak k vážným úrazům. Můžeme pozorovat neobratnost, neadekvátní reakci na malé podněty. Důležitým poznatkem je nevyrovnaný vývoj dítěte. V některých vývojových fázích jsou napřed, v jiných zase zaostávají, některé dokonce úplně přeskočí. Předškolní vzdělávání je pro takového jedince náročné. Často bývá pro školku nezvladatelným. Pro svou malou schopnost soustředit se narušuje chod. Je velmi hlučný, aktivní. Má často problémy se samoobsluhou. Je třeba individuálně zvážit odklad začátku základního vzdělávání. Ve školním období jde jedinec do všech činností s velkou vervou, ale málo co však dodělá do konce. Často se ve školním prostředí dopouští chyb v důsledku nepozornosti. Přes všechny podněty, které je vyrušují ze soustředění, často dítě ani neslyší, že na ně mluvíme. Což v nás, vedoucích, rodičích vyvolává agresi, atakujeme potom slovy jako např.: „Ty jsi mě neslyšel?“, „Zase neumíš poslouchat?“.

Práce postižených jedinců je velmi často neuspořádaná, nedůsledná, nepromyšlená. Mají v sobě vnitřní neklid, který se zdá být neslučitelný se slušným vychováním ve společenských situacích. Nedokáží si zorganizovat čas ani činnosti, pracovní návyky bývají zmatečné. Jedinci mají také problém podřídit se kolektivu, nezdá se, že se setkáváme s problémem podřídit se autoritě.

Nejvýraznější projevy

Mezi nejvýraznější projevy jedince s ADHD patří dle Junčovičové a Žáčkové (2010, s. 232) „pouze to, co je pro dítě typické a přetrvává dlouhodobě“. Hovoří zde o projevech: „Dítě je hlučné, unikají mu detaily, je neklidné, obtížně dokončuje delší činnosti, často něco ztrácí, zapomíná, jedná chaoticky, snadno se nechá vyrušit, často a hodně mluví, vyžaduje neustálou pozornost, vyrušuje, je náladové, stále v akci, má obtížné soužití s vrstevníky, nevydrží čekat, než na něj přijde řada.“ Pokud vedoucí označí většinu bodů kladně, je velmi pravděpodobné, že se jedná u jedince o ADHD. (Junčovičová, Žáčková, 2010, s. 232)

Dále se v knize píše o těchto typických projevech:

- Nutkání k aktivitě, která jakoby nemá smysl. Sám jedinec nezná význam aktivity, kterou činí. Neovládá své impulzivní reakce, které mohou být navíc spojené s agresivitou. Práh bolesti těchto jedinců je navíc postaven dost vysoko, pokud tedy ublíží ostatním dětem, většinou neúnosnou silou.
- Jedinec není schopen udržení delší pozornosti. Jedná se o poruchu koncentrace. Rychle se unaví. Je třeba činnosti velmi často střídat.
- Emocionální stránka jedinců je narušená, nevyrovnaná. Trpí zvýšenou citovou dráždivostí a často propadají frustracím. (Junčovičová, Žáčková, 2010, s. 26)

3.5. Typické projevy chování, podle nichž můžeme klasifikovat poruchu ADHD

Klíčové symptomy:

NEPOZORNOST, HYPERAKTIVITA, IMPULZIVITA (Munden, Arcelus, 2002, s. 21)

Junčovičová, Žáčková (2010, s. 23) uvádí: abychom mohli diagnostikovat ADHD, musí jedinec splňovat kritéria nad hranice normality (množství a rozsah potíží). Tuto hranici určují odborníci, kteří s dítětem pracují, případně si vyžádají posudek od školního psychologa, rodiče. Některé zdroje uvádí hranici Více jak 6 potíží a déle než půl roku trvání.

- Nadmíra aktivity – jedince trýzní neustálý neklid, veškerý čas tráví v pohybu, pokud je nucen sedět na místě, pohybuje končetinami, předměty v okolí používá jako hračku, meč, pistoli...atd. (vkládá je do úst, obtěžuje jimi ostatní), prochází se po třídě, houpe se na židli.
- Impulzivita – jedinec jedná bez rozmyslu, nemá často k agresivnímu jednání adekvátní důvod, je velmi netrpělivý, čekání mu dělá velké potíže, hovoří hlasitě a neustále skáče do řeči, aniž by si byl vědom, že dělá ostatním nepříjemnosti, často se dostane do nesnází (urážky, slovní potyčky), nejdříve mluví, potom přemýšlí. Jedná, aniž by si předem uvědomil následky.

- Trpí častými frustracemi v důsledku nízkého sebehodnocení, sám sebe si jedinec neváží. Je totiž od svého okolí neustále napomínán, nabádán k lepšímu chování. Slyší, jak je nezvladatelný, nevychovaný. Děti v kolektivu ho mnohdy nemají rády právě díky zmiňované impulzivitě, kterou narušuje chod vyučovacích hodin i zálib.
- Neovládá svou agresivitu
- Nedokáže udržet pozornost, neposlouchá, nedokončuje úkoly, je nepořádný, chaotický, má nízkou schopnost pro organizaci, je roztržitý, zapomnětlivý, pomíjí detaily, nesnáší úkoly, které vyžadují mentální úsilí, má problémy s rychlým střídáním činností. (Junčovičová, Žáčková, 2010, s. 27-33)

4. STŘEDISKA PRO VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE

Než přejdeme k praktické části mé bakalářské práce, je nutné charakterizovat si střediska volného času (dále DDM). Střediska volného času (DDM) můžeme charakterizovat dle definice: „*Domy dětí a mládeže jsou zařízení, která se zaměřují především na realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením*“ (Pávková a kol., 2002, s. 45).

Posláním DDM je „*naplňovat rekreační a výchovně-vzdělávací funkci širokou zájmovou působností*“ (Pávková a kol., 1999, s. 127)

DDM se řadí do školských zařízení a mají tak nárok na státní příspěvek pro svou činnost.

Zájmové oblasti DDM jsou rozděleny do skupin – „*společenskovední, estetickovýchovné, tělovýchovné a sportovní, turistické, technické, přírodovědné*“ (Pávková a kol., 1999, s. 128).

4.1. Náplň činnosti DDM

Náplň činnosti DDM se dle Pávkové (1999, s. 128, 129, 130, 132) dělí na:

<p>Pravidelná zájmová činnost</p>	<p>Kroužek – jeho činnost směřuje zpravidla na vnitřní obohacení členů (př. modelářský kroužek).</p> <p>Soubor – jeho činnost směřuje zpravidla k veřejné produkci výsledků činnosti (př. hudební soubor).</p> <p>Klub – má volnější organizační strukturu, výjimečně se označuje jako oddíl (př. filmový klub).</p> <p>Kurz – má vymezenou délku trvání, jeho činnost směřuje k osvojení určitého množství vědomostí či dovedností (př. kurz</p>
--	---

	vaření).
Zájmová činnost příležitostná	Zahrnuje nabídku organizovaných příležitostných nebo cyklických akcí výchovně-vzdělávacího nebo rekreačního charakteru (př. výlety, exkurze, divadelní představení, příměstské prázdninové tábory).
Nabídka spontánních aktivit	Nabídka činností, které jsou pedagogicky a organizačně ovlivňovány pedagogy nepřímo. Nemají stanovený začátek a konec. Mohou je využívat jednotlivci i skupiny. Pedagog zajišťuje především bezpečnost, je-li třeba, je rádcem, konzultantem. (př. dětské herny, čítárny, dopravní hřiště, posilovny)
Garance a organizace soutěží a přehlídek vyhlášených nebo doporučených MŠMT ČR	Posláním soutěží a přehlídek je vyhledávat v práci s dětmi a mládeží talenty a účelně využívat jejich volný čas. Umožňují srovnání pedagogických postupů při vedení dětí a mládeže ve výchovně-vzdělávací práci.
Práce s talentovanou mládeží	Práce s talentovanými jedinci v DDM má tyto formy: <ul style="list-style-type: none"> • speciální zájmové útvary pro talentované jedince; • individuální práce s dětmi; • zadávání a řešení tematických úkolů; • individuální či skupinové konzultace pro práce SOČ (středoškolská odborná činnost); • odborná soustředění; • speciální nabídka spontánních aktivit
Prázdninová táborová činnost	Organizovaná činnost provozovaná v době dlouhodobého volna (letní, jarní, vánoční prázdniny).
Odborná činnost	Mohou poskytovat odbornou pomoc ostatním subjektům pečujícím o volný čas dětí a mládeže formou seminářů, školení, přednášek, vzorových akcí, kurzů, vydáváním metodických materiálů.
Proporcionalita činností	

Tabulka 7: Náplň činnosti DDM (Pávková, 1999, s. 128, 129, 130, 132)

4.2. Pracovníci DDM

Abychom měli znalosti o DDM komplexnější, měli bychom si také říct něco o jejich pracovnících. Dle Pávkové (1999, s. 132) jsou pracovníci DDM zařazeni do kategorie vychovatel. Náplň jejich práce určuje ředitel a oni se musí řídit pracovním řádem pro pedagogické pracovníky MŠMT. V DDM při uzavření dohody o provedení práce či dohodě o provedení činnosti mohou pracovat také externí a dobrovolní pracovníci. Mezi externí pracovníky velmi často řadí studenti.

„Ke specifickým pedagogickým dovednostem požadovaným u pracovníků střediska volného času patří zejména schopnost připravit a zorganizovat nabídku aktivit pro volný čas, znalost pedagogických zásad a metodiky vedení zájmových činností a schopnost jejich tvořivé aplikace, komunikativnost umožňující získat široký okruh pracovníků“ (Pávková, 1999, s. 132).

5. ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI

V úvodu teoretické části se zprvu seznamujeme s pojmem volného času a blíže si specifikujeme jeho funkce. Jak již vyplývá z názvu bakalářské práce, další kapitola teoretické části se věnuje pojmu ADHD. Seznamujeme se zde mimo jiné s definicí tohoto pojmu, ujasňujeme si správnou terminologii, příčiny vzniku ADHD a definujeme jeho projevy. Následující kapitoly teoretické části se zaměřují na popis středisek volného času, jejich náplň a pracovníky. V poslední řadě zmiňuji i oblast vývojové psychologie, konkrétně střední školní věk.

V počátku empirické části se seznamujeme s detailnějším popisem konkrétního DDM. Z výzkumu BP zjistíme absenci tzv. manuálu pro práci externistů ve volném čase s jedinci se speciálními potřebami.

Cílem mé bakalářské práce je vytvoření metodického manuálu pro externí pracovníky Domu dětí a mládeže Vikýř. Vedoucí ho využijí ho pro práci s jedinci s ADHD.

V Domě dětí a mládeže Vikýř, konkrétně v hudebním oddělení, se realizují nejen jako vedoucí jednotlivých zájmových kroužků, táborů a organizátor příležitostných akcí, ale také jako pedagog pro externí pracovníky bez rozsáhlejšího vzdělání, zkušeností. Jak se již zmiňuji v úvodu své práce, v poslední době přibývá klientů se speciálními vzdělávacími potřebami. Nejčastěji se zde setkáváme se syndromem ADHD. Externí pracovníci si však mnohdy nevědí rady, jak k jedincům přistupovat, jak s nimi individuálně pracovat. Mají totiž ve většině

případů pedagogickou kvalifikaci pouze v rozsahu 40 hodin. Rozhodla jsem se tedy vytvořit pro ně manuál, který jim přiblíží problematiku a ona se tak pro ně stane mnohem uchopitelnější. Pomocí metodiky by měli pracovníci v „domečku“ lépe zvládat situace s jedinci se syndromem ADHD.

EMPIRICKÁ ČÁST

6. DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE VIKÝŘ – JABLONEC NAD NISOU

Dům dětí a mládeže, příspěvková organizace, Jablonec nad Nisou, je volnočasová instituce. Zařízení, kde probíhá zájmové vzdělávání. Posláním „domečku“ je naplňovat funkce, které jsme si podrobně popsali výše v teoretické části. Je zdrojem aktivního i pasivního využívání volného času pro zájemce v předškolním věku počínaje, přes žáky základních škol a studenty i učně až po dospělé ve věku seniorském. Nesmíme opomenout jedince zdravotně postižené, kteří zde najdou také svá uplatnění v činnostech s různorodou zájmovou působností. Součástí „domečku“ je zahrada s ohništěm, stůl pro stolní tenis, dřevěné průlezký, hřiště s basketbalovým košem.

Vedle DDM je základní umělecká škola. Přímo u DDM Vikýř stává také městský autobus (MHD), dále také autobus ze Smržovky a z Liberce - zastávka VIKÝŘ.

U každého DDM je struktura činností a aktivit dána školským zákonem a příslušnými vyhláškami a následně místními podmínkami a potřebami obce, města i samotnými pracovníky.

Historická budova je v posledních letech modernizována (herny pro děti, které slouží ke zkrácení dlouhých chvil při čekání na kroužek po školních povinnostech, zahradní prolézačky, půdní prostory, které slouží jako ubytovna i učebna pro modeláře, zrcadlový sál pro tanečníky, apod.). „Domeček“ se může pyšnit i modernizací zájmových činností.

6.1. Okruhy zájmových činností

Názvy kroužků jsou výhradně v režii DDM Vikýř.

DIVADELNÍ	Divadelní dramatický kroužek
HUDEBNÍ	Hudebně pohybový pro ZP, hudebně terapeutický pro ZP, kouzelná flétna, klávesy, sólový zpěv – moderní zpěv, trampská kytara, hudební kluby pro dospělé, kurzy výuky na kytaru, klávesy, flétnu pro náctileté a dospělé, hudební hrátky

JAZYKOVÉ	Anglická konverzace, angličtina- víkendové kurzy, předškolní angličtina, předškolní němčina, ruština
PŘÍRODOVĚDNÉ	Aranžování květin, chovatelé, dinosauři, Rákosníček, máme rádi přírodu a les, herpetologové,
TECHNICKÉ	Elektro kroužek, modelářská dílna, lodní modeláři, letečtí modeláři, plastиковí modeláři, papírové modely, výpočetní technika, merkur, malý kutil, multimediální studium, hokus – pokus – kouzelná věda,
TANEČNÍ	Angel breakers, břišní tance, street dance, irský step, malá Nisanka, scénický tanec
VÝTVARNÉ	Dívčí klub, kreativ, keramika, kniha a komiks, palet'áček, šikulové, paleta, paletka, šperk a textil, jablonecká řemesla, tvoření pro radost, setkávání nejen u tvoření pro ZP
SPORTOVNÍ	Bodyforming, florbal, fotbal, indiánské cvičení, cvičení pro rodiče s dětmi, cvičení seniorů, cykloturistika, jogínci, geocaching, kuželky, netradiční sport'ák, turisticko – adrenalinový kroužek, sportík,
NEZARÁZENÉ	Kriminalistický kroužek, fotoklub, fantasy, mládežnické kluby, barmanský kurz, škola vaření, vizážistický kroužek, deskové hry, historik, etiketa, čarujeme, hrátky, broučci, cestovatelský kroužek

Tabulka 8: Okruhy zájmových činností

7. CÍL VÝZKUMU

V úvodu empirické části se detailněji seznamujeme s fungováním DDM Vikýř v Jablonci nad Nisou. Hlavním cíle je zmapování znalostí externích pracovníků ze speciální pedagogiky o syndromu ADHD a práci s takto postiženými jedinci ve volnočasových aktivitách. Dalším cílem je vytvoření manuálu pro externí pracovníky na základě výsledků dotazníkového šetření pro lepší pochopení problematiky vedoucích, kteří DDM Vikýř chybí.

8. METODOLOGIE VÝZKUMU

8.1. Kvalitativní metoda výzkumu

Cílem mého zkoumání je získat informace o povědomí respondentů o syndromu ADHD v rámci dotazníkového šetření a na jeho základě vytvořit pedagogický manuál pro práci s jedincem se syndromem ADHD ve volnočasových aktivitách. K získání odpovědí na výzkumné otázky a k dosažení cílů bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní metodu výzkumu, který mi naopak od výzkumu kvantitativního pomůže získat detailnější informace.

Dle pana Hendla je kvalitativní výzkum „*proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách*“ (Hendl, 2005, s. 50).

Závěrečná zpráva v kvalitativním výzkumu obsahuje „*podrobný popis místa zkoumání, rozsáhlé citace z rozhovorů a poznámek, jež si výzkumník dělal při práci v terénu*“ (Hendl, 2005, s. 50-51).

8.2. Metody použité ve výzkumu

Vzhledem k výzkumu jsem v „Bakalářské práci“ použila tyto metody:

- Analýza dat a písemných dokumentů
- Krátkodobé přímé pozorování
- Polostrukturovaný rozhovor

A. ANALÝZA

Ke své bakalářské práci jsem musela analyzovat několik písemných dokumentů DDM Vikýř, mezi které patří školní vzdělávací program a výroční zpráva o činnosti školského zařízení za rok 2014-2015.

B. KRÁTKODOBÉ PŘÍMÉ POZOROVÁNÍ

Pro správné sestavení funkčního pedagogického manuálu pro práci ve volném čase s jedinci se speciálními potřebami jsem využila metodu přímého pozorování. „*Jako přímé pozorování označujeme techniku, která se týká bezprostředního a systematického pozorování sociálních jevů, procesů a činností podle stanoveného plánu, bez dotazování a jakéhokoliv ovlivňování*“

pozorovaného objektu.“ (Bártlová, Hnilicová, 2000, s. 25) Pro pozorování jsem si vybrala jednoho klienta s diagnostikovanou poruchou ADHD navštěvujícího kroužek trampská kytara a práci vedoucího s ním.

C. POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR

Pojem polostrukturovaný rozhovor nám vysvětluje Miovský (2006, s. 159) tak, že *„v polostrukturovaném rozhovoru si vytváříme určité schéma, které je pro tazatele závazné. Toto schéma obvykle specifikuje okruh otázek, na které se budeme účastníků ptát.“*

Pro získání informací ohledně externích pracovníků a jejich schopnosti zvládat práci s jedinci se specifickými potřebami jsem také uskutečnila polostrukturovaný rozhovor, který má za cíl *„...získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu.“* (Šeďová, Švaříček a kol., 2007, s. 13).

Pro rozhovor jsem si vybrala vedoucí hudebního oddělení a ředitelku DDM Vikýř, které jsem předem seznámila se záměrem rozhovoru a s pořízením jeho zvukového záznamu. Rozhovory jsem provedla 10.2.2016. Mimo jiné jsem v průběhu zpracovávání bakalářské práce s vedoucí hudebního oddělení vedla několikrát neformální rozhovor, který mi sloužil k doplňování informací.

8.3. Dotazníkové šetření

Pro získání co nejvíce informací o znalosti externích pracovníků dané problematiky jsem zvolila dotazníkové šetření. Dotazník je *„soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně“* (Chrásková 2007, s 164). Vytvořila jsem tedy dotazník skládající se z jedenácti uzavřených, polouzavřených a otevřených otázek. Pilotáží na jednom z externích pracovníků DDM Vikýř jsem si ověřila srozumitelnost a správnost dotazníku. Samotné dotazníkové šetření probíhalo v DDM Vikýř. Dotazník byl anonymní, což znamená, že respondenti nevyplňovali své jméno. Dotazníky byly externím pracovníkům rozdány a oni je vraceli buď přímo mně, nebo na recepci DDM Vikýř paní Bláhové. Celkem bylo rozdáno 30 dotazníků a vrátilo se 25.

8.4. Výběr vzorku

Výběr vzorku v kvalitativním výzkumu dle Hendla (2006, s7) *„obvykle pracuje s malým počtem jedinců, ale s velkým objemem dat, které pocházejí z rozhovorů nebo z několika zdrojů dat, jakými jsou terénní poznámky, nejruznější dokumenty a rozhovory.“*

„V kvalitativním výběru jde o identifikaci vhodných informantů, kteří disponují potřebnými informacemi, také vyžaduje adekvátní výběr ostatních zdrojů (místa, události, typy dat) tak, aby bylo možné odpovědět na výzkumnou otázku a dospět k adekvátnímu popisu fenoménu.“ (Hendl, 2006, st. 7).

Dotazník

Vzhledem k vypracování pedagogického manuálu pro práci s jedincem se syndromem ADHD ve volnočasových aktivitách určeného primárně pro externí pracovníky byli pro dotazníkové šetření záměrně vybráni externí pracovníci DDM Vikýř.

Rozhovor

Pro rozhovor byl výběr vzorku také záměrný. Rozhovor byl proveden s vedoucí hudebního oddělení a ředitelkou DDM Vikýř. Obě byly předem seznámeny se záměrem rozhovoru a s jejich souhlasem byl pořízen zvukový záznam, který posloužil k přepisu rozhovoru v mé bakalářské práci. V průběhu zpracování bakalářské práce jsem s vedoucí hudebního oddělení prováděla také neformální rozhovory sloužící k doplnění informací.

Pozorování

Výběr klienta vedoucího kroužku pro pozorování byl záměrný. U pozorovaného klienta máme doloženou diagnostiku ADHD a externí pracovník disponuje pouze minimálním pedagogickým vzděláním.

8.5. Metody sběru dat

Ke sběru dat jsem využila čtyři metody: dotazníkové šetření, polostrukturovaný rozhovor, analýzu dat a pozorování.

Dotazníky posloužily ke zjištění informovanosti externích pracovníků o problematice ADHD a práci s jedinci s touto poruchou. Polostrukturovaný rozhovor nám přiblížil pohled na danou problematiku a externí pracovníky. Analýzou dat jsem získala bližší informace o fungování DDM Vikýř. Pozorování posloužilo k inspiraci, jak správně sestavit již zmiňovaný pedagogický manuál.

8.6. Postup práce s nasbíranými daty

Nežli bylo možno vyhodnocovat data, bylo třeba zkontrolovat dotazníky a případně vyřadit dotazníky s neodpovídajícími hodnotami. Nebylo nutno vyřadit žádný z dotazníků a hodnoty z dotazníků byly zaneseny do grafů.

Pro lepší interpretaci polostrukturovaného rozhovoru byl pořízen zvukový záznam s jeho podrobným přepisem. Neformální rozhovory nahrávány a přepisovány nebyly, protože mi sloužily spíše k mému doplnění a ujasnění předem získaných informací.

Z pozorování klienta s ADHD a práce vedoucího s ním jsem sepsala pro mě nejpodstatnější poznatky.

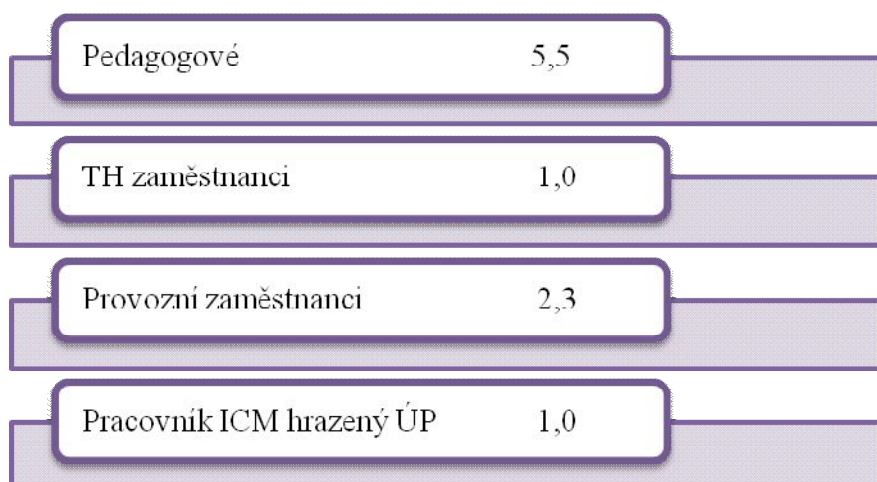
8.7. Vyhodnocení nasbíraných dat a interpretace

8.7.1. Analýza dokumentů

Prostřednictvím analýzy dokumentů (školní vzdělávací program 2015/ 2016 a výroční zpráva o činnosti školského zařízení za školní rok 2014 – 2015) jsem zjistila obsazení zaměstnanců v DDM Vikýř, jejich kvalifikovanost a aprobovanost, úvazky. Dále jsem zjistila klientelu v roce 2014/2015.

PRACOVNÍCI DDM VIKÝŘ

Personální obsazení DDM Vikýř

Úvazky

Vedení DDM	2 úvazky	ředitelka zástupce
Pedagogové volného času	3,5 úvazku	vedoucí hudebního oddělení vedoucí výtvarného oddělení vedoucí přírodovědného oddělení vedoucí oddělení pro zdravotně postižené
Nepedagogičtí pracovníci	4,3 úvazku	0,5 úvazek recepce 1 úvazek ekonomka 1 úvazek školník 0,8 úvazku uklízečka 1 úvazek pracovník ICM
Externí pracovníci		Dohoda o provedení práce s pravidelnou činností v ZÚ 40 pracovníků podílejících se na vedení táborů a odborní porotci soutěží MŠMT 3 externí pracovníci na dohodu o pracovní činnosti 20 dobrovolných pracovníků

Kvalifikovanost a aprobovanost pedagogických a externích pracovníků

PEDAGOGIČTÍ PRACOVNÍCI

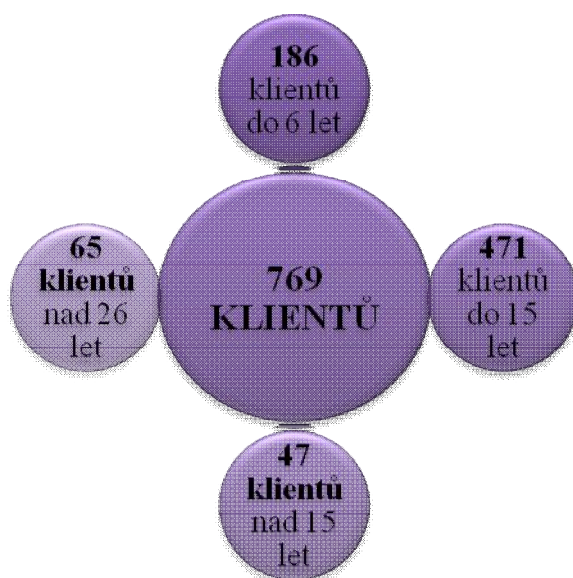
Odborná i pedagog. způsobilost	• 5,50	Pouze pedagog. způsobilost	• 0,00
Pouze odborná způsobilost	• 0,00	Bez způsobilosti	• 0,00

EXTERNÍ PRACOVNÍCI

Všichni externí pracovníci jsou kvalifikovaní pro práci externího pracovníka minimálním pedagogickým vzděláním v rozsahu 40-ti hodin.

Pro externí i interní zaměstnance je pravidelně pořádáno periodické školení BOZP a PO.

KLIENTI DDM VIKÝŘ 2014-2015

8.7.2. Rozhovor

Součástí mé empirické části bakalářské práce je také polostrukturovaný rozhovor s vedoucí hudebního oddělení, která se v posledních letech podílela na vytváření kolektivu externích pracovníků a dobrovolníků v „domečku“ a ředitelkou v DDM Vikýř. S vedoucí a ředitelkou se již nějakou dobu známe, vzájemně si pomáháme, spolupracujeme, tudíž si tykáme.

Rozhovor s vedoucí hudebního oddělení a ředitelkou DDM Vikýř:

1. Souhlasíš s tím, že rozhovor nahraji?
2. Jaké pracovní postavení máš v DDM Vikýř?
3. Jak dlouho zde pracuješ?
4. Kolik externích pracovníků je v tuhle chvíli v „domečku“?

5. Disponují tito externí pracovníci pedagogickým vzděláním?
6. Myslíš, že je to dostačující? Umí například pracovat se speciálními potřebami jedinců?
7. Jistě víš, že ve své BP zpracovávám manuál pro externí pracovníky DDM Vikýř, zabývající se problematikou ADHD. Myslíš, že se pro něj najde využití?

Souhrnná interpretace rozhovorů

Cílem rozhovorů bylo získat přehled o tom, kolik externích pracovníků DDM Vikýř v současné době pracuje, jaké přesně mají vzdělání, zda je dostatečné a v závěru, zda najde mnou vypracovaný pedagogický manuál pro práci s jedinci se syndromem ADHD ve volnočasových aktivitách nějaké uplatnění.

V rozhovoru s vedoucí hudebního oddělení jsem zjistila, že jenom v tomto oddělení letos funguje 12 externích pracovníků a v celém DDM kolem čtyřiceti. Vedoucí si myslí, že pedagogické minimum, kterým disponuje převážná část externích pracovníků, není úplně dostačující a na otázku, zda by našel využití mnou vytvořený pedagogický manuál, odpověděla: „*Určitě ano. Rozhodně by mohl usnadnit práci právě externím pracovníkům, když jim do kroužku přijde dítě se speciálními potřebami.*“

V rozhovoru s paní ředitelkou DDM jsem zjistila, že počet externích pracovníků se velmi mění a že současně jich je cca čtyřicet. Na otázku, zda si myslí, že pedagogické minimum u externích pracovníků je dostačující, odpověděla: „*Dostačující spíš ne, ale podle je mě důležitější, jaký vztah mají s dětmi, než jaký vzdělání.*“ Paní ředitelka mi také potvrdila, že mnou vytvořený pedagogický manuál rozhodně své uplatnění najde.

8.7.3. Krátkodobé přímé pozorování

V DDM Vikýř vedu pravidelný zájmový kroužek hra na kytaru. V průběhu let, co zde pracuji jako externí pracovník, jsem se setkala s mnoha hyperaktivními jedinci. Jen málo rodičů však sděluje ve volnočasovém zařízení, že zapisuje dítě s nějakou poruchou, či handicapem. Chlapec, kterého pozoruji na jedné výukové hodině ve Vikýři, trpí syndromem ADHD. Jeho matka chlapcovu diagnosu napsala již do přihlášky na zájmové vzdělávání. Pozorovaný Tomáš má medikaci Ritalinu dvakrát denně, je mu 14 let. Dochází na kroužek nácviku hra trambuskou kytaru k vedoucí Tereze.

S vedoucí jsem se na pozorování pro účely mé bakalářské práce předem domluvila.

Dne 11. listopadu 2015, tedy po dvou měsících začátku školního roku, jsem navštívila jako tichý a nezávislý pozorovatel jednu hodinu hry na trampskou kytaru, kam dochází pozorovaný jedinec Tomáš. Chlapce jsem díky jeho hlasitému příchodu poznala. Slušně pozdravil a prudkými pohyby odložil nástroj. Vedoucí ho musela upozornit, aby se řádně na kroužek kytary připravil, nástroj vyndal z obalu a naladil. Již při tomto prvním upozornění na jeho osobu se Tomáš tvářit znechuceně a negativně. Měl slovní připomínky typu: „No jo, vždyť já vím.“ Úkol splnil velmi rychle, vedoucí byla nucena ostatní popohnat, aby Tomášovi nevznikl prostoj, který rád tráví výsměchem jako útok na své spoluhráče. Vedoucí zahájila hodinu již zautomatizovanými písničkami. Tomáš zprvu spolupracoval a soustředil se na vybrané písně i texty. Hrál velmi pěkně, jen měl v některých pasážích tendence zrychlovat tempo. Vedoucí ho upozornila zvýšením svého hlasu, ať poslouchá. Tomáš se ušklíbl, ale ve své hře pokračovat dál.

V další části hodiny vedoucí dětem rozdala novou písničku, s níž přichází i nové poznatky ve výuce. Tomáš hned negoval slovy: „Ježíši, zase otrava, to nepotřebuju umět.“ Vedoucí se snažila chlapce usměrnit přísným pohledem do očí, poté ho ignorovala. Při vysvětlování nové látky Tomáš cosi hlasitě hledal ve svém batohu. Vedoucí ho atakovala slovy „Co zase děláš, proč neposloucháš?“ Chlapec jí odvětil nepřijemným tonem, že poslouchá. Na Tereze bylo vidět, že jí již dochází trpělivost, že jí chlapec s ADHD silně narušuje výuku a ostatní děti tím odvádí od pozornosti. Ale snažila se své emoce ovládnout a chlapce zatím nijak nekritizovala. Jeho projevy ignorovala. Vzápětí chlapce vyzvala, aby jí zopakoval, co právě vysvětlovala. Tomáš pouze pokrčil rameny a s pošklebkem odvětil, že neví. Vedoucí reagovala již kritikou.

Nově naučenou písničku si teď žáci měl přehrát společně s vedoucí. Tomáš již odmítl hrát na kytaru. Vedoucí Tomášovi dala bubínek, ať je doprovází rytmicky na 1. dobu, když na kytaru hrát nechce. Tomáš se však snažil za každou cenu dostat na vedoucí pozici skupiny a do bubínku mlátil hlava nehlava, v jeho tváři byl vidět výsměch. Měl zřejmě pocit, že zvítězil a že má jiná pravidla. Ačkoliv hranice zná, rád je překračuje. Vedoucí chlapce napomenula, že mu jasně říkala, ať hraje pouze na první dobu, že takovou hlasitou hrou ruší své spoluhráče. To mu zřejmě nebylo po chuti, a tak odložil nástroj a úkolu se vzdal. Vymlouval se, že tedy neví, jak má hrát. I když mu Tereza ukázala přesně, kde a jak bude rytmicky doprovázet skupinu, odmítl. Zbytek hodiny již chlapec pouze narušovat svými prudkými pohyby a hlasitými poznámkami, svou práci však neplnil. Tomáš na napomenutí reagoval spíše odmítavě.

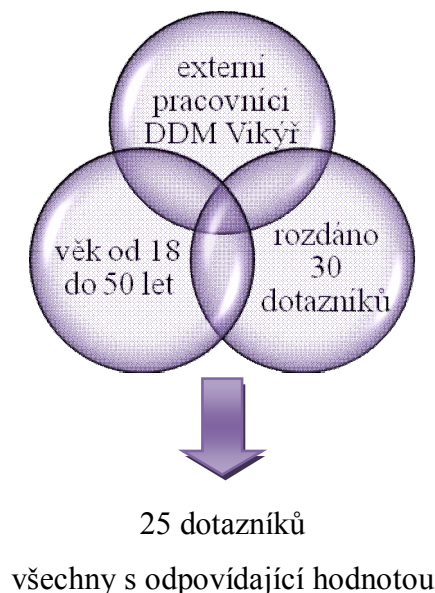
Můj závěr z hodiny je tedy jednoznačný. Pokud má Tomáš pocit, že není v popředí pozornosti učitele, dokáže si ji hlasitě zajistit. Má radost z úspěchu, snaží se odpovídat za ostatní, aby

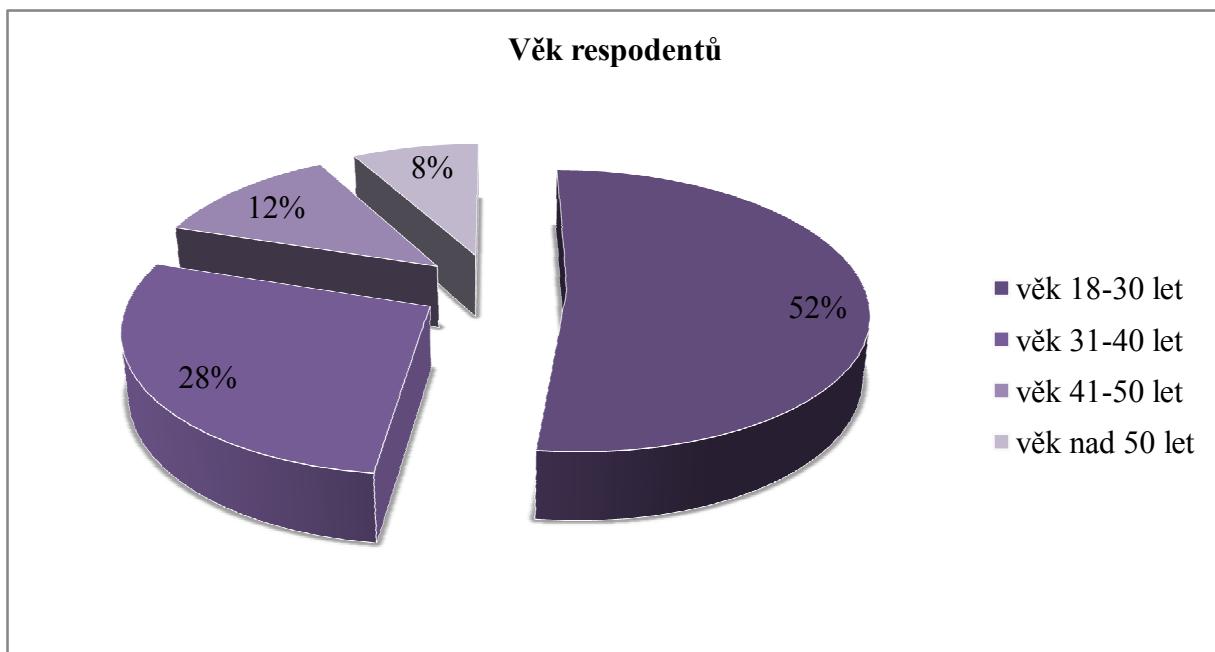
dokázal, že se v problematice orientuje. Nedostatky ve svém chování si uvědomuje, je pro něj ale obtížné je přiznat. Má ve zvyku spíše hledat a zdůrazňovat chyby ostatních. Domluvená pravidla se snaží stále obcházet.

8.7.4. Dotazníkové šetření

Na základě analýzy dat jsem sestavila dotazník tvořený jedenácti otázkami. Dotazník byl určen pro externí pracovníky DDM Vikýř. V úvodu dotazníku zjišťuji identifikační údaje, poté zjišťuji kroužek, kterému se externí pracovník v DDM Vikýř věnuje. V další části dotazníku se věnujeme problematice ADHD. V závěru dotazníku respondenti naleznou otevřenou otázku, kde mají možnost se k danému tématu vyjádřit.

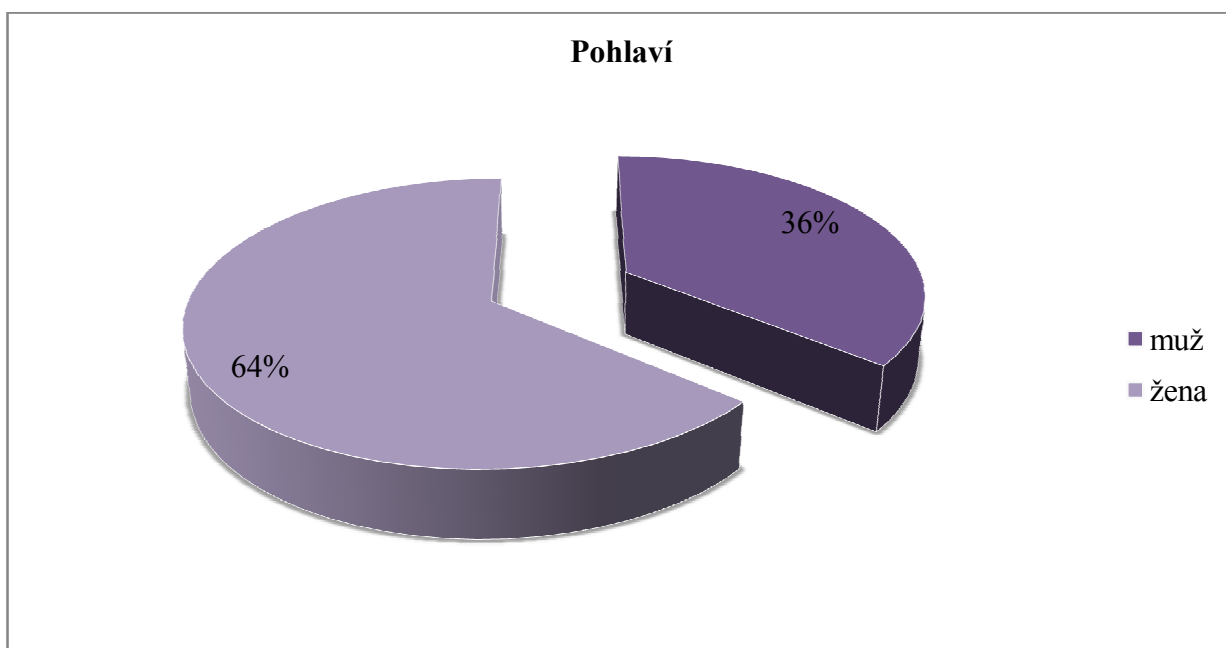
Dotazníky v grafech

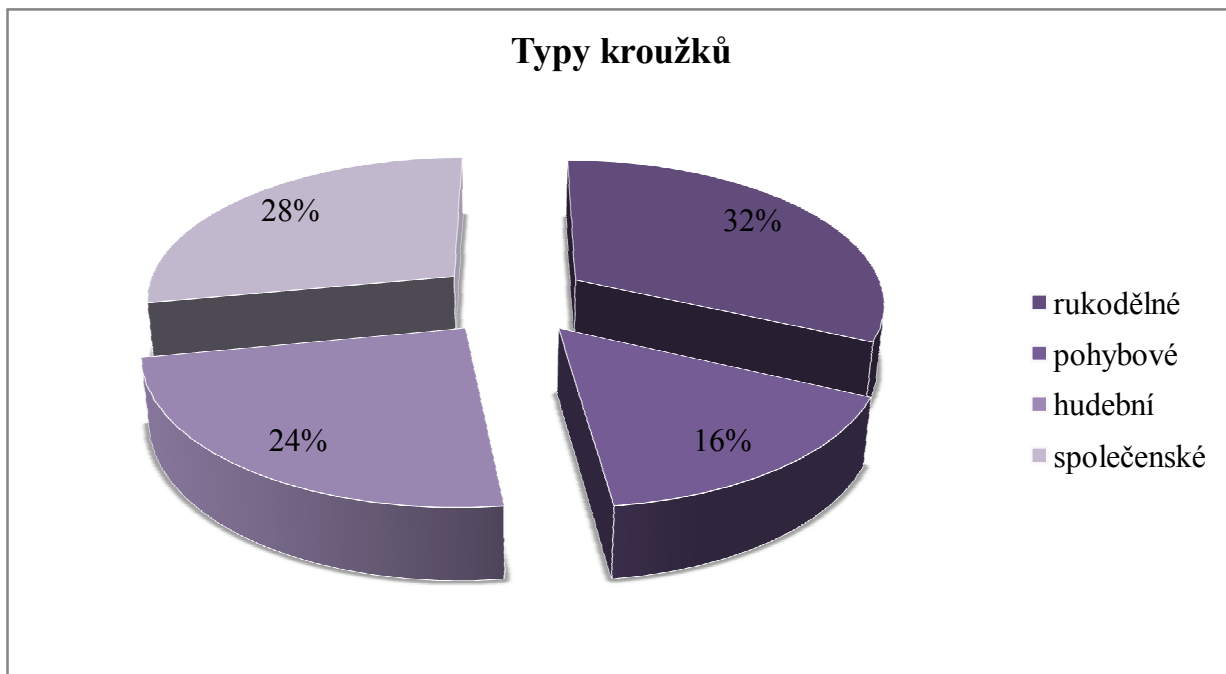
Graf č. 1: Věk respondentů

Graf číslo 1 ukazuje věkové rozložení externích pracovníků (respondentů) pracujících v DDM Vikýř. Jak graf ukazuje, nejvíce zastoupenou skupinou byl věk od 18 do 30 let a to 52%. Není to pravidlem, ale předpokládám, že tito mladší jedinci nemají ještě tolik zkušeností a praxe. Když se podíváme na graf dál, zjistíme, že další nezanedbatelnou skupinou je věk 31- 40 let, která má 28%. Věk 41-50 let má 12% zastoupení a nejmenší zastoupení má věková skupina nad 50 let, a to 8%.

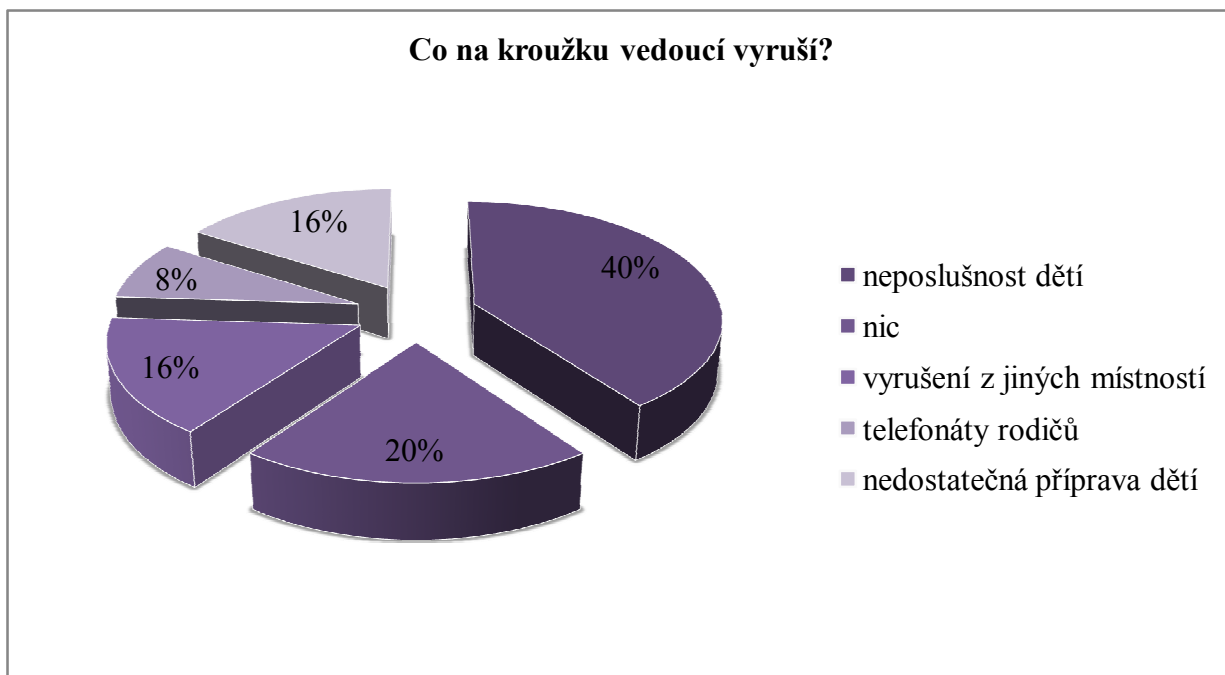
Graf č. 2: Pohlaví respondentů

Mou domněnku, že mezi externími pracovníky v DDM Vikýř převažuje ženské pohlaví, potvrzuje graf číslo 2. Dotazník vyplnilo 33% mužů a 67% žen.

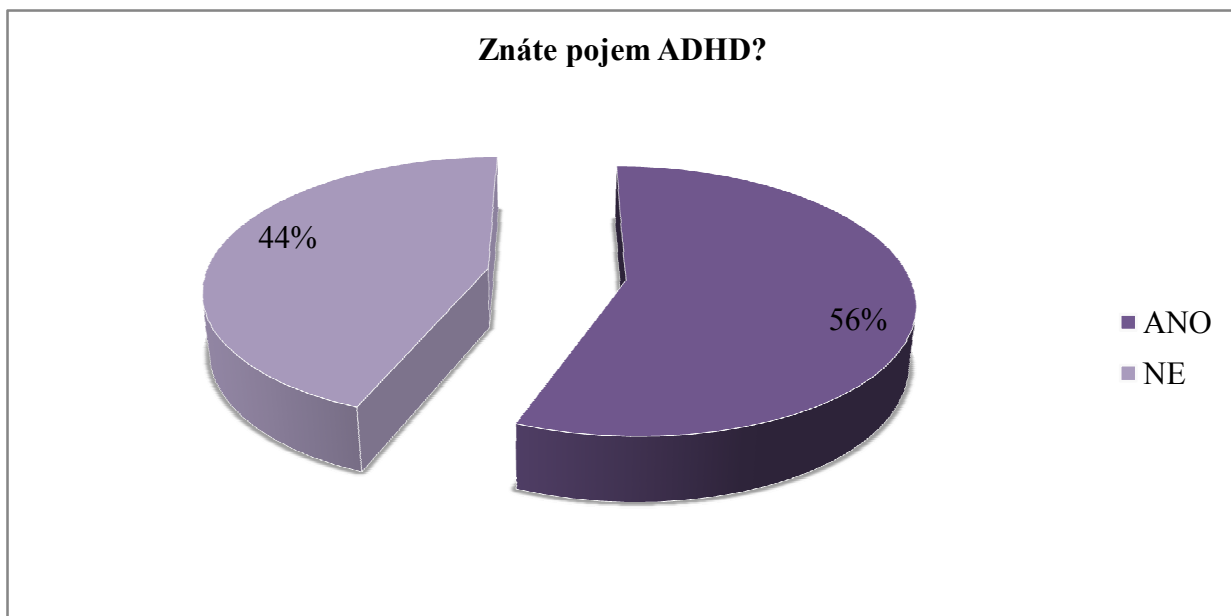
Graf č. 3: Typy kroužků

Na základě odpovědí respondentů v dotazníku jsem jednotlivé kroužky pro větší přehlednost shrnula do obecnějších názvů zájmových kroužků. Mezi jednotlivé odpovědi patřily kroužky: paletka, předškolička, dračí doupe, výpočetní technika, klávesy, modelářství, kytara, taneční kroužek a mažoretky. Jak ukazuje graf číslo 3, po obecném shrnutí jsem zjistila, že nejvíce odpovědí bylo od externích pracovníků v rukodělné oblasti kroužků - konkrétně 32%, dále 28% odpovědí bylo z oblasti společenské, 24% z oblasti hudební a 16% z oblasti pohybové. Z dotazníků je zřejmé, že u pohybových kroužků, kde jsou děti v aktivní tělesné činnosti, vedoucí nezaznamenávají poruchy ADHD.

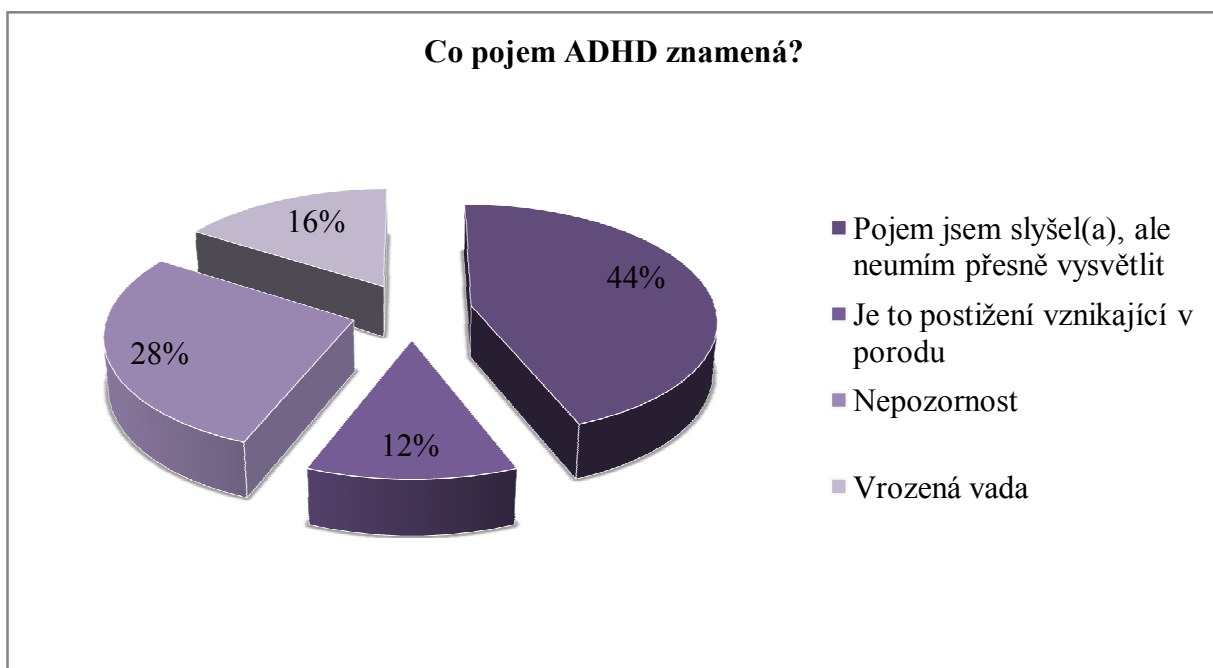
Graf č. 4: Co na kroužku vedoucí nejvíce vyruší

Z grafu číslo 4 zjistíme odpovědi respondentů na otázku, co je na kroužku vyruší od práce. Nejvíce externí pracovníky vyrušuje neposlušnost dětí, když děti nereagují a nedělají, co jim lektor říká, je to celých 40%. Od práce se rušit nenechá nebo nevyrušuje nic 20% externích pracovníků. 16% lektorů vyruší činnosti z druhých místností nebo průchozí místnost, ve které některé kroužky v DDM probíhají. Jako příčinu vyrušení respondenti uvedli telefonáty rodičů dětem, nebo jejich snaha zasáhnout do průběhu kroužku – 8%. Posledních 16% respondentů ruší v práci nedostatečná příprava dětí doma. Jak jsem zjistila, tak největší zastoupení má neposlušnost dětí. Některé děti však do této kapitoly můžeme řadit neprávem, protože nejsou neposlušné, ale trpí ADHD a lektor není schopen rozdíl rozpoznat.

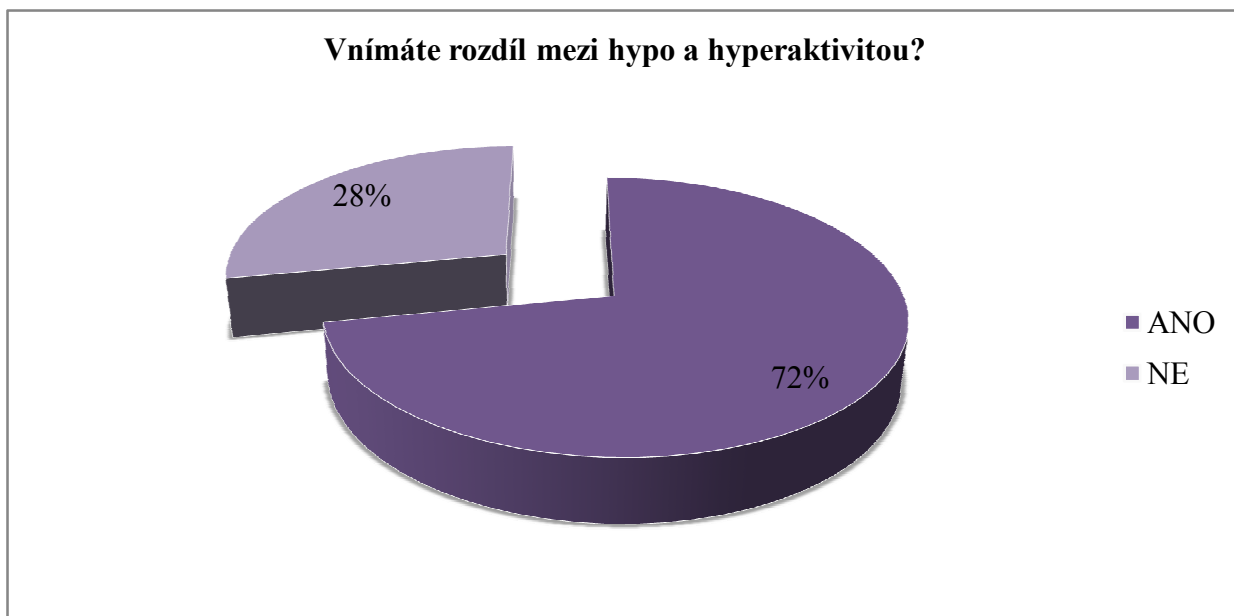

Graf č. 5: Znáte pojem ADHD

Z odpovědí na otázku, zda respondenti znají pojem ADHD (viz. graf č.5), jsem zjistila, že 56% z nich pojem zná a 44% o tomto pojmu nemá ponětí. Když jsem se však zaměřila na otevřenou část otázky, kde respondenti měli pojem vysvětlit, tak jsem zjistila, že jejich znalosti pojmu jsou většinou spíše povrchní, nebo pojem znají, ale neumí ho vysvětlit. Na přesné procentuální vyjádření odpovědí se můžeme podívat v grafu číslo 6.

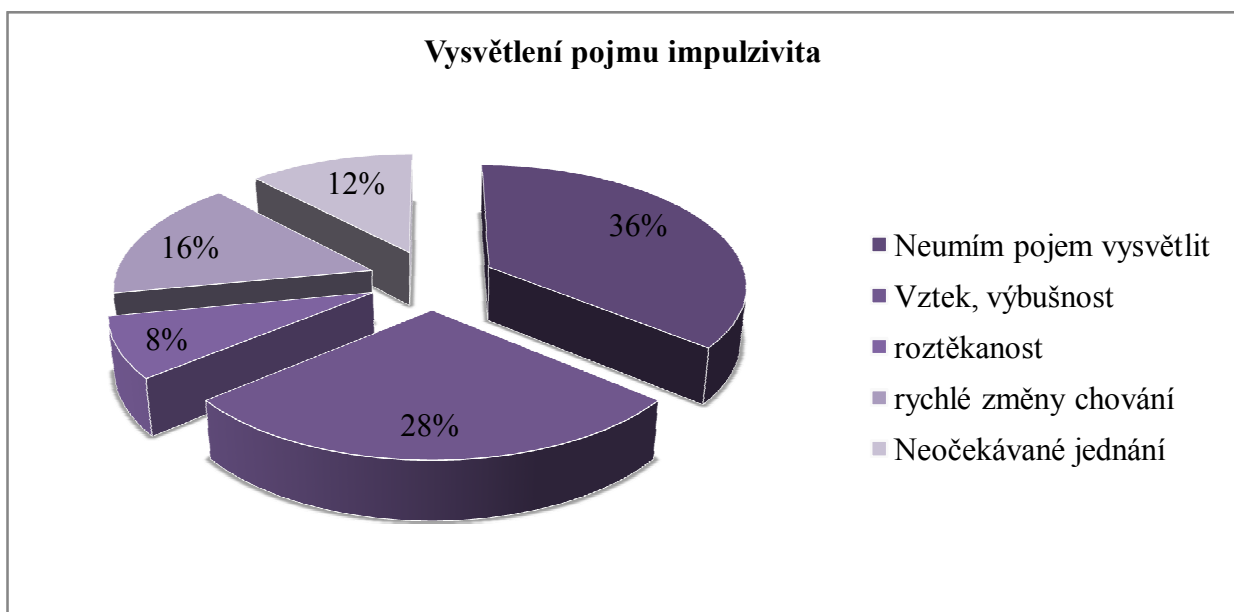

Graf č. 6: Co pojem ADHD znamená?

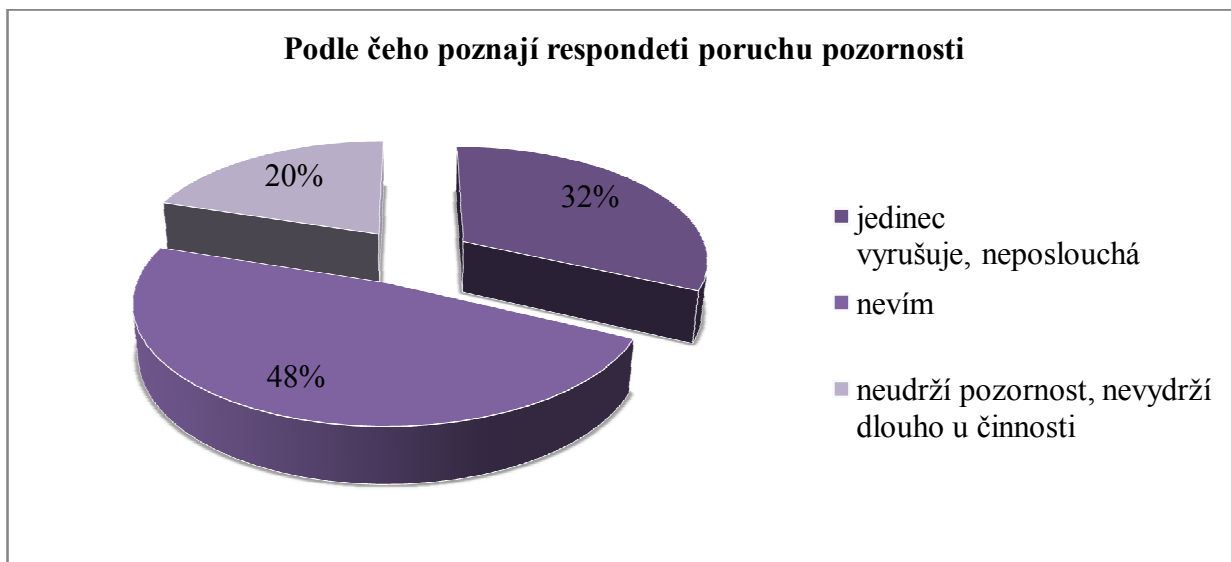
Graf č. 7: Vnímání rozdílu mezi hypo a hyperaktivitou

Graf č. 7 - Z této otázky vyšlo, že externí pracovníci mají představu o rozdílech hypoaktivity a hyperaktivity, již proto že předpony hypo a hyper jsou pro nás všeobecně známé i v jiných pojmech. Mezi odpovědi respondentů v otevřené části otázky, kde měli pojmy vysvětlit, se objevily tyto odpovědi: živý a neživý, hodně aktivní a málo aktivní, klidné a neklidné děti, rozdíl v tom určitě je, nevím však jaký. Myslím, že odpovědi nám ukazují, že přesnější objasnění těchto pojmů v oblasti ADHD zajisté nebude na škodu.

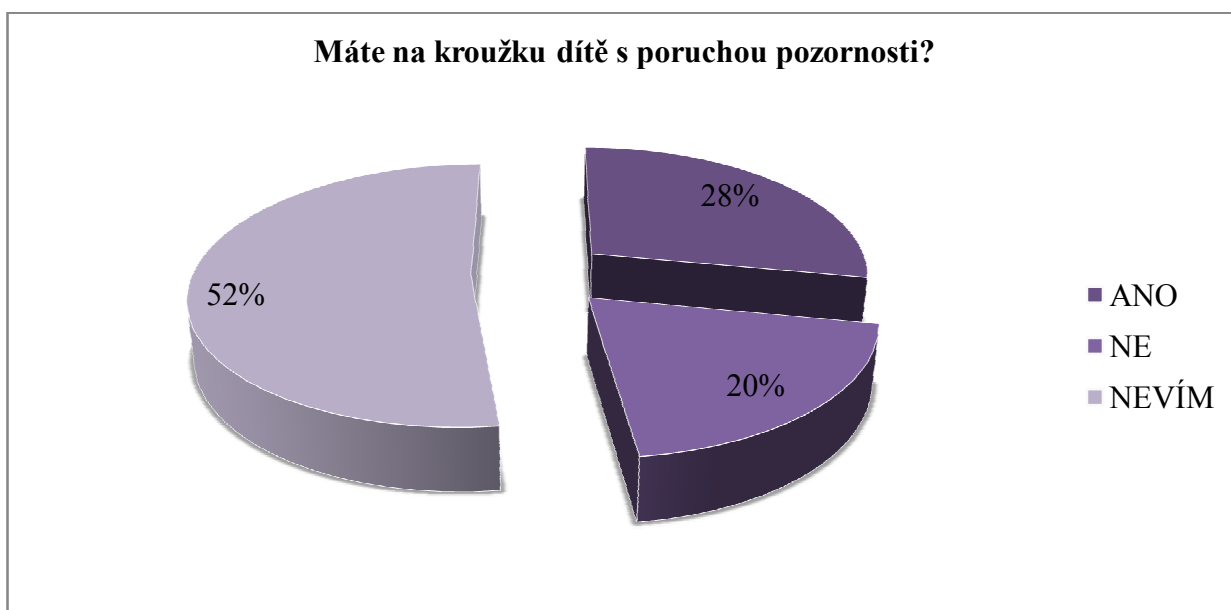
Graf č. 8: Vysvětlení pojmu impulzivita

Graf číslo 8 nám ukazuje, jak dalece umí respondenti vysvětlit pojem impulzivity. Zjistila jsem, že 36% respondentů pojem vysvětlit nedokáže. 28% respondentů pojem vysvětluje jako vztek, výbušnost. Roztěkanost uvádí 8% a 16% uvádí jako vysvětlení rychlé změny v chování. 12% respondentů pojem vysvětluje jako neočekávané jednání. Z této otázky jsem zjistila, že mnoho vedoucích pojem impulzivita neumí přesně popsat.

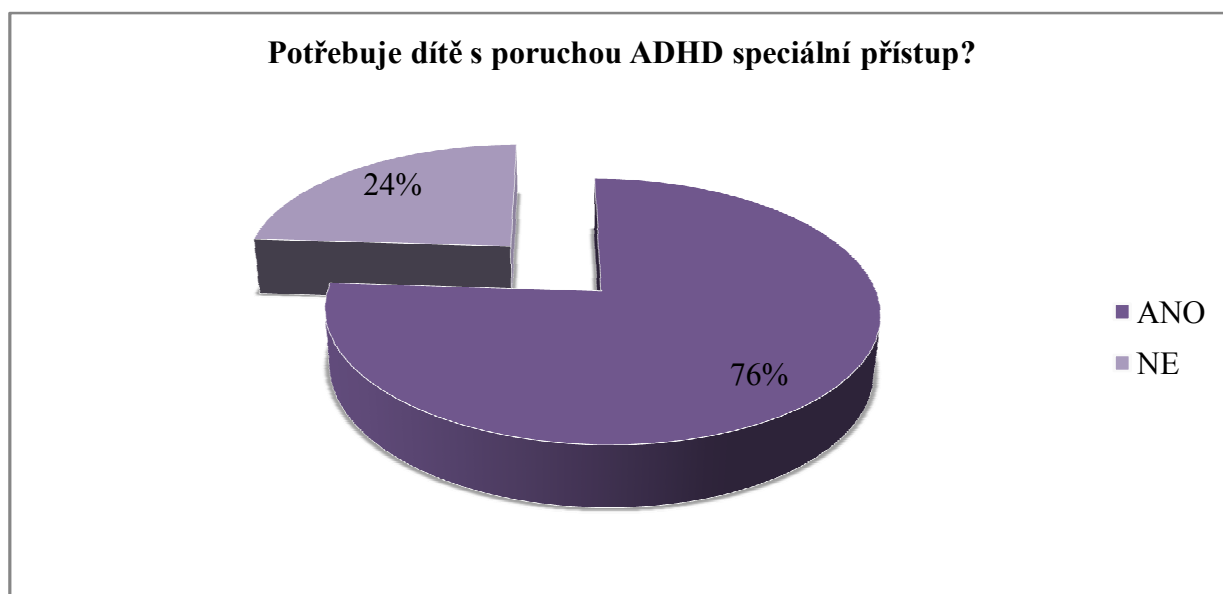
Graf č.9: Podle čeho poznají respondenti poruchu pozornosti

Z grafu číslo 9 jasně vyplývá, že minimálně 48% respondentů neví, jak konkrétně rozpoznat poruchu pozornosti. Toto zjištění nám opět potvrzuje, že mnou vytvořený pedagogický manuál pro práci externistů ve volném čase s jedinci se speciálními potřebami by mohl externistům jejich práci usnadnit.

Obrázek Graf č. 10: Máte na kroužku dítě s poruchou pozornosti?

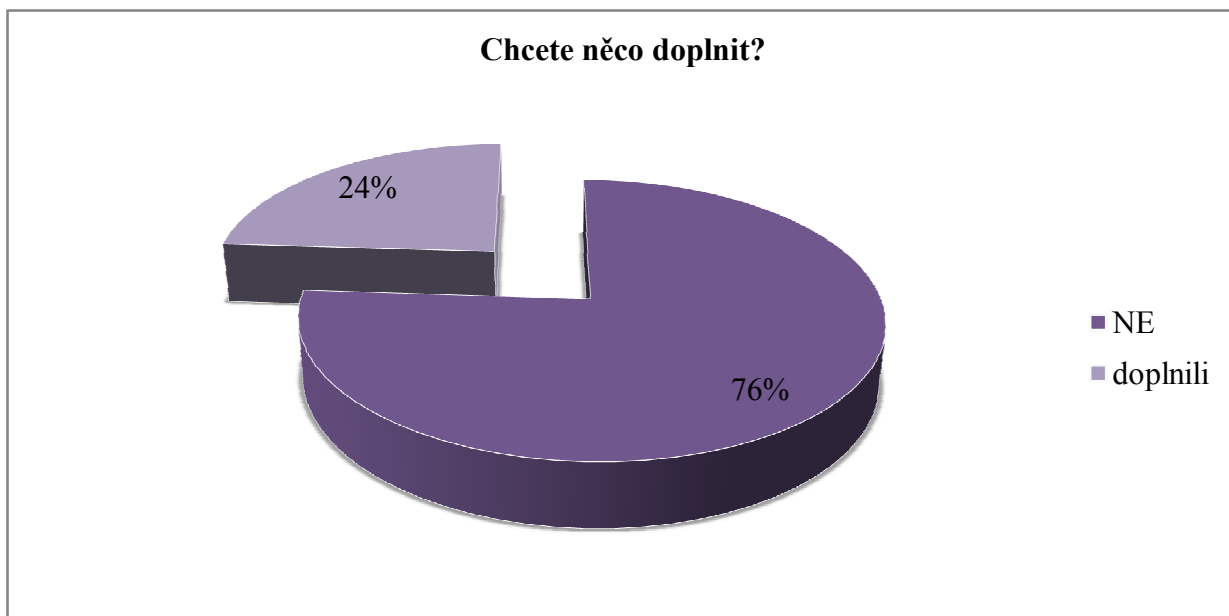
Vzhledem k tomu, že respondenti v dotazníkové otázce, co je porucha pozornosti, odpověděli v největším procentu, že nevědí, je zcela jasné, že výsledkem následující otázky bude odpověď „nevím“ převažující. Z grafu č. 10 přesně 52% neví, 20% takové dítě na kroužku nemá a 28% ano. Respondenti, kteří odpověděli ANO, uváděli jako projevy například tyto: jedinec moc mluví, nevnímá, co mu říkám, neustále dělá něco jiného atd.

Graf č. 11: Potřebuje dítě s ADHD speciální přístup?

ANO je výsledná odpověď na tuto otázku. Pojem ADHD je dnes již běžným a zavedeným pojmem, který často slyšíme nejen v médiích, a proto předpokládám, že vedoucí pracující s dětmi vědí, že je potřeba pracovat s těmito jedinci se speciálním přístupem. To nám potvrzuje graf č. 11, kde 76% respondentů si myslí, že jedinci s ADHD speciální přístup potřebují a 24% si myslí, že speciálního přístupu není třeba. V otevřené otázce, jak by měl takový speciální přístup vypadat, někteří respondenti nevěděli, jiní si myslí, že se jedná o pochopení, přístup a speciální metody a někteří respondenti sice vědí, že speciální přístup je třeba, ale neví jaký.

V těchto jednotlivých odpovědích jsem však neobjevila jasnou zjednodušenou metodu, která by naznačovala odborné znalosti a odborný přístup k takto postiženým jedincům.

Graf č. 12: Chcete něco doplnit?

V závěrečné otázce měli respondenti možnost se jakkoliv vyjádřit k dané problematice. Většina z respondentů – přesně 76%, jak ukazuje poslední graf č. 12, tuto možnost nevyužilo a 24% respondentů tuto otevřenou otázku využilo. Někteří respondenti se zmínili o tom, že by se o dané problematice rádi dozvěděli více, nebo že by bylo fajn, kdyby je o diagnostikovaném ADHD rodiče včas informovali.

8.7.5. Zhodnocení dotazníkového šetření

Předpoklady pro výsledky dotazníkového šetření splnily má očekávání. Větší procento žen, které pracují jako externí pracovníci v domě dětí a mládeže zná pojem ADHD, vysvětlit však už ho nedokáže. Někteří si pojem pouze spojují s nepozorností, či vrozenou vadou. Respondenti jsou při svých hodinách nejvíce vyrušováni neposlušností dětí, nebo narušováním ostatních fyzických osob. Externí pracovníci vnímají rozdíl mezi termínem hypo a hyperaktivitou, přesnou definici však nejsou schopni vyjasnit. Termíny znají možná jen proto, že jsou všeobecně známé a připisují se nejen syndromu ADHD. Také pojem impulzivita a porucha pozornosti respondenti znají, zřejmě již ho slyšeli, největší procento z nich však neví, jak s ním dál naložit. Na otázku poslední, zda jedinec s ADHD potřebuje speciální přístup, odpověděla celá většina respondentů, že ano. Co to však speciální přístup je? K doplňující odpovědi se vyjádřila malá část jedinců.

9. PEDAGOGICKÝ MANUÁL PRO PRÁCI S JEDINCI SE SYNDROMEM ADHD VE VOLNOČASOVÝCH AKTIVITÁCH

1. Snažte se pochopit jedince, brát ho takového, jaký je.
2. Hned od začátku shledání buďte pozitivní, seznamte děti s průběhem hodiny.
Stanovte tak pravidla a hranice, v dodržování buďte důslední.
3. Vyvarujte se předem rušivých elementů (otevřené okno, průchozí místnosti apod.).
4. Mluvte jednoduše a srozumitelně, používejte jasné a krátké postupy.
5. Po krátkých intervalech měňte činnosti.
6. Jedince motivujte a chvalte za úspěchy, oceňujte i snahu. Posilujete tak jejich sebedůvěru.
7. Vyvarujte se kritiky, nepoukazujte na nedostatky, spíše naznačujte, jak se zdokonalovat – tzv. pozitivní kritika.
8. Mějte vždy v záloze činnosti na víc, na výběr. Jedince zaměstnávejte.
9. Tvořte tým v duchu zásad, každý je kamarád a máme se rádi takoví, jací jsme.
10. Na jejich projevy chování reagujte spíše klidně a s úsměvem, udržujte oční kontakt.
11. V závěru hodiny si společně zopakujte, co si z hodiny odnášejí.
12. Neberte si zlostné projevy a změny nálad osobně, jedinec Vás má rád.

10. DISKUZE

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zmapování znalostí u externích pracovníků ze speciální pedagogiky o syndromu ADHD. Jde o zlepšení a především zjednodušení jejich práce s takto postiženými jedinci ve volnočasových aktivitách a vytvoření konkrétního pedagogického manuálu pro práci s jedinci se syndromem ADHD ve volnočasových aktivitách. Vytvořený pedagogický manuál má sloužit k usnadnění práce nejen externím pracovníkům. K dosažení cílů jsem využila kvalitativní metodu výzkumu. Přesněji šlo o analýzu dokumentů, přímé krátkodobé pozorování, rozhovor s vedoucí hudebního oddělení + paní ředitelkou DDM a dotazníkové šetření, kterého se zúčastnilo 25 externích pracovníků. Cílem dotazníkového šetření a rozhovorů bylo zjistit úroveň znalostí externích pracovníků v oblasti ADHD a využitelnost pedagogického manuálu.

V teoretické části práce popisuji pojem ADHD i samotnou práci s jedinci se syndromem. Jsou to však teoretické poznatky, se kterými si každý jedinec po přečtení naloží po svém. Závisí to na tom, jak celé problematice porozuměl a jak velkou zkušenost s ní má. Jak již zmiňuji výše, mnoho externích pracovníků žádné zkušenosti s takto postiženými jedinci nemá, je pro ně tedy obtížnější výuku uchopit správným směrem, vzniká tu tedy riziko, že hodiny nebudou vedeny správně s ohledem na specifika klientů zájmového vzdělávání pro DDM.

Výsledky dotazníku i mé pozorování v hodině trampské kytary se shodují v mnoha bodech s teoretickými poznatky. Je velmi zajímavé, že velké procento respondentů pojem ADHD zná, neumí ho však již vysvětlit. Přesto s jedinci pracují a snaží se porozumět jim. V první části práce se věnuji kapitole o třech hlavních typických projevech chování jedinců se syndromem. Jde o nepozornost, hyperaktivitu, impulzivitu. Kde autoři knih velmi hezky popisují, co to je a čím se projevy chování vytyčují. Po bližším zkoumání krátkodobého pozorování v části druhé, nalezneme typické projevy jedince s ADHD. Jsou však popsány slovy, kterým lze lépe porozumět.

Také teoretické poznatky od Junčovičové a Žáčkové o chronické neposednosti, nízké schopnosti pozornosti a agresivitě podrobněji popisují v empirické části ve svém pozorování. Věřím, že mé poznatky napsané slovy do bakalářské práce, odpovědi na cílené otázky do dotazníkového šetření a následný výtah z komplexu poznatků teoretických i praktických v podobě manuálu, pomůže externím pracovníkům v jejich práci s jedinci.

10.1. Validita a rozšíření výzkumu

Validita je laicky řečeno upozornění na možné chyby. Dle Reichlta (2009, s. 67) „*validita zahrnuje dva aspekty – zda byl splněn stanovený cíl výzkumu a zda byl získán věrný obraz skutečnosti*“. Validita tohoto výzkumu by mohla být větší, kdyby byly provedeny rozhovory i s dalšími pedagogickými zaměstnanci, případně i s externími pracovníky, nebo kdyby byly dotazníky rozdány naprosto všem externistům. Když jsem se zamýšlela nad možností rozšíření výzkumu, napadlo mě navýšení vzdělávání externích pracovníků nad rámec povinných 40 hodin pedagogického minima, které by již mohlo být dobrovolné.

11. ZÁVĚREČNÁ REFLEXE

Kvalitativní výzkum by měl v samém závěru obsahovat také zamyšlení výzkumníka nad sebou samým. Mluvíme o tzv. autoreflexi. Právě výzkumník totiž může velmi ovlivnit samotný výzkum svým subjektivním i objektivním přístupem. Výzkumník by měl mít, jak se říká zdravý nadhled.

11.1. Reflexe metodologie výzkumu

Vymyslet, jaké metody výzkumu zvolit, aby pro mě výsledky výzkumu byly funkční, bylo velmi složité, protože jsem o nich dosud neměla velké znalosti. Nikdo není neomylný a i já jsem se dopustila několika chyb. Kdybych dotazník sestavovala znovu, již bych asi některé otázky položila jinak. K detailnějšímu získání informací jsem mohla také doplnit výzkum o rozhovory s některými z externích pracovníků. Otázky v rozhovorech bych příště promýšlela precizněji a po předešlých konzultacích.

11.2. Reflexe sběru, analýzy a interpretace dat

Zaručeně velkým usnadněním pro mě byla dlouholetá znalost prostředí a většiny zaměstnanců. Nebyl tedy problém vysvětlit si s nimi jakékoliv nesrovnalosti, mou případnou neznalost s kýmkoliv objasnit, což jsem velmi uvítala při analýze dokumentů. Respondenti měli možnost dotazníky odevzdat přímo mně nebo paní na recepci. Kdyby byly dotazníky odevzdávány pouze mně, mohla jsem ještě využít neformálních rozhovorů s respondenty v případě jejich dotazů atd. Vzhledem k osobní znalosti zaměstnanců jsem měla trochu problém se v rozhovorech držet předepsané osnovy, protože mě několikrát napadala spousta dalších otázek. Další otázky a nejasnosti mi byly doplněny prostřednictvím neformálních rozhovorů. Spousta domněnek mi byly také potvrzeny díky pozorování.

11.3. Osobní přínos výzkumu

Díky této bakalářské práci jsem si rozšířila teoretické znalosti. S těmi jsem nyní schopná pracovat ve své praxi. Na základě mých zkušeností jsem si dokázala konkrétní situace více pojmenovat. Tím jsem si usnadnila samotnou práci s jedinci se syndromem ADHD.

Největším přínosem pro mě bylo nezávislé pozorování jedince s tímto syndromem v hodině nácviku na trampskou kytaru pod vedením jedné externí pracovnice. Tím, že jsem nebyla odpovědná za práci s jedincem, mohla jsem více vnímat situace kolem něj, zaměřit se tak na zlepšení přístupu od nás, vedoucích.

Dotazník mi pomohl celou problematiku uchopit. Přivedl mě na myšlenku vzdělávání externích pracovníků a na jak svým kolegům usnadnit a zpříjemnit práci s dětmi nejen s ADHD ve volnočasových aktivitách.

Uvědomuji si však, že tím mé další vzdělávání v této oblasti nekončí. Každý je individuální a je potřeba metodický plán šít jedinci na míru.

ZÁVĚR

V závěru shrnu obsah mé bakalářské práce. V teoretické části objasňuji pojem volný čas, problematiku ADHD, co jsou střediska volného času a specifika středního školního věku. V empirické části se detailněji věnuji konkrétnímu DDM, ve kterém je prováděn samotný výzkum BP. Ve výzkumu jsem zjišťovala úroveň znalostí externích pracovníků DDM Vikýř o problematice ADHD. Na základě výzkumu jsem se poté snažila vypracovat konkrétní pedagogický manuál pro práci s jedinci se syndromem ADHD ve volnočasových aktivitách. Celý manuál je psán heslovitě, jednoduše právě pro snadnější uchopení problematiky pro externí pracovníky, kteří mají pouze minimální pedagogické vzdělání. Knižní teorie je pro ně mnohdy hůře uchopitelná.

Samotný výzkum byl veden na kvalitativní výzkumné metodě, což znamená, že k dosažení cílů výzkumu bylo využito dotazníkového šetření, pozorování, analýzy dokumentů a rozhovoru. Z výsledků výzkumu je patrné, že znalosti externích pracovníků o problematice ADHD jsou převážně na velmi nízké úrovni a pedagogický manuál by jim mohl jejich práci s jedinci se specifickými potřebami usnadnit. V závěru jsem na základě shrnutí všech informací vytvořila již zmiňovaný pedagogický manuál pro práci s jedinci se syndromem ADHD ve volnočasových aktivitách.

Doufám, že mnou vytvořený pedagogický manuál najde v DDM Vikýř své uplatnění a poslouží svému účelu.

POUŽITÁ LITERATURA

BÁRTLOVÁ, S.; HNILICOVÁ, H. 2000. *Vybrané metody a techniky výzkumu: zjišťování spokojenosti pacientů*. Vyd. 1. Brno: IDVPZ. ISBN 80-7013-311-2.

HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum – základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum v pedagogice* [online]. Plzeň: Západočeská Univerzita, 2006 [cit. 2011-04-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.kpg.zcu.cz/capv/HTML/5/5.pdf>>.

CHRÁSKA, M., 2007. *Metody pedagogického výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 8024713691.

JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. 2010. *Neklidné a nesoustředěné dítě ve škole a v rodině: základní projevy ADHD : zásady výchovného vedení: působení relaxační technik: dospívání hyperaktivních dětí*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2697-7.

MAREŠ, J., PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., 2001. *Pedagogický slovník*. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 80-7178-579-2.

MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 8024713624.

MUNDEN, A., ARCELUS, J., 2002. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 80-7178-625-X.

PACLT, I., 2007. *Hyperkinetická porucha a poruchy chování*. Vyd. 1. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-1426-4.

PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B. a kol., 1999. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-295-5.

PÁVKOVÁ, J. a kol., 2002. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.

Riefová, S. F., 2007. *Nesoustředěné a neklidné dítě ve škole: praktické postupy pro vyučování a výchovu dětí s ADHD*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-257-7.

REICHL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 8024730065.

SMÉKAL, V., VÁŽANSKÝ, M., 1995. *Základy pedagogiky volného času*. Vyd. 1. Brno: Paido. ISBN 80-901737-9-9.

ŠEĐOVÁ, K.; ŠVARŤÍČEK, R. a kol., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, M., 2001. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Vyd. 1. Praha: univerzita Karlova. ISBN 80-7184-488-8.

VÁGNEROVÁ, M., 2000. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Přepisy rozhovorů

Rozhovor s vedoucí hudebního oddělení – Stáňou

Rozhovor s ředitelkou DDM Vikýř – Martina

Příloha č. 2: Dotazník

Příloha č. 1: Přepisy rozhovorů

Rozhovor s vedoucí hudebního oddělení – Stáňou

S vedoucí se již nějakou dobu známe, vzájemně si pomáháme a spolupracujeme, tudíž si tykáme.

1. Souhlasíš s tím, že rozhovor nahraji?

Ano, jasně.

2. Jaké pracovní postavení máš v DDM?

Vedoucí oddělení

3. Jak dlouho zde pracuješ?

Už 12 let ☺

4. Kolik externích pracovníků je v tuhle chvíli v DDM?

To ti neřeknu úplně přesně, to bych musela spočítat. Kolem 50 v celém domeček. Na mém oddělení mám 4 mažoretky, 2 divadelnice, 2 tanečnice – myslím street dance, ty, Lea, Kačka, Markéta, Tereza. Takže 12 na mém oddělení celkem.

5. Disponují tito externí pracovníci pedagogickým vzděláním?

Převážně ano, 80% ano. Ale pedagogickým minimem, který je dostačující pro práci externího pracovníka, to je myslím v rozsahu...h. Peďák jako takový má malé procento z nich.

6. Myslíš, že je to dostačující? Dokáží pracovat se speciálními potřebami jedinců?

Ne. Rozhodně ne.

7. Jistě víš, že ve své BP zpracovávám manuál pro externí pracovníky DDM Vikýř, zabývající problematikou ADHD. Myslíš, že se pro něj najde využití?

Ano. Rozhodně by mohl usnadnit práci právě externím pracovníkům, když jim do kroužku přijde dítě se speciálními potřebami.

Rozhovor s paní ředitelkou – Martina

S paní ředitelkou se známe, spolupracujeme spolu, a proto si tykáme.

1. Souhlasíš s tím, že rozhovor nahraji?

Ano

2. Jaké pracovní postavení máš v DDM Vikýř?

Postavení nemám a už vůbec v „domečku“ ☺, ne. Mám tu funkci ředitelky.

3. Jak dlouho zde pracuješ?

3 a půl roku

4. Kolik externích pracovníků je v tuhle chvíli v domečku?

Mrtě. ☺ Prosím tě. V tuhle chvíli se to každým dnem mění. Pokaždé jinak, Stáňa mi zítřa donese nový dohody, je to prostě cca 40, který se účastní pravidelně, na každou činnost máme externisty.

5. Disponují tito externí pracovníci pedagogickým vzděláním?

Ano, téměř všichni. Od...učitelů, který mají vysokou pedagogickou, po ty, co mají střední a no i ty, co mají ten kurz pro externisty v rozsahu 40 hodin.

6. Myslíš, že je to dostačující? Umí například pracovat se speciálními potřebami jedinců?

Dostačující spíš ne, ale podle mě je důležitější, jaký vztah mají s dětmi, než jaký vzdělání.

7. Jistě víš, že ve své BP zpracovávám manuál pro externí pracovníky DDM Vikýř, zabývající problematikou ADHD. Myslíš, že se pro něj najde využití?

Ano. Určitě by některým pracovníkům usnadnil práci.

Příloha č.2: Dotazník

Dobrý den,

jsem studentka pedagogické fakulty TUL obor Pedagogika volného času a zpracovávám právě svou bakalářskou práci. Velmi by mi pomohlo, kdybyste si našli chvíli času a vyplněný dotazník odevzdali buď přímo mně, nebo na recepci DDM Vikýř paní Bláhové.

Dotazník Vám zabere pouze pár minut a je anonymní, proto nevyplňujte své jméno.

Dotazník budu číst pouze já a bude sloužit striktně pouze jako podklad k mému bakalářskému výzkumu.

Mockrát děkuji

Barbora Formanová

Váš věk: (doplnit)

.....

8. Vaše pohlaví (zakroužkovat)

a) Žena

b) Muž

9. Jaký kroužek vedete? (doplnit)

.....

10. Co vás nejvíce na hodinách kroužku vyruší? (doplnit)

.....

.....

11. Znáte pojem ADHD? (zakroužkovat/doplnit)

a) NE

b) ANO

Zkuste pojem vysvětlit:

.....

.....

12. Vnímáte rozdíl mezi hypoaktivitou a hyperaktivitou? (zakroužkovat/doplnit)

a) NE

b) ANO

Jaký:

.....

.....

13. Vysvětlete pojem impulzivita: (doplnit)

.....
.....

14. Jak poznáte poruchu pozornosti?

.....
.....

15. Máte na kroužku nějaké takové dítě? Pokud ano, jak se projevuje?

a) ANO

Projevy:

b) NE

c) NEVÍM

16. Potřebuje dítě s poruchou ADHD speciální přístup?

a) NE

b) ANO

V čem podle vás spočívá: *(zkuste popsat)*

.....
.....

17. Chcete něco doplnit?

.....
.....

Děkuji mnohokrát za Váš čas

Barbora Formanová